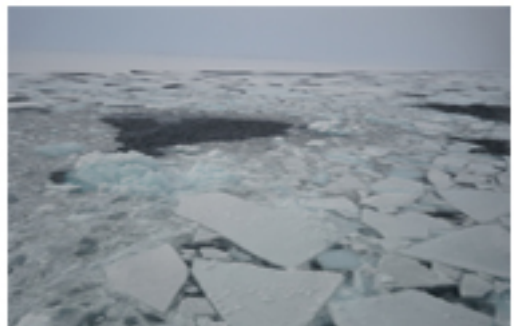

CHARTER Working Paper 2

Porotalouden tulevaisuus: unelmia ja yllätyksiä

Sirpa Rasmus, Simo Sarkki, Antti-Juhani Pekkarinen, Mikko Jokinen, Ilona Mettiäinen, Laura Post, Taru Rikkonen, Jaana Sorvali, Tuulia Väärälä.

Porotalous on pohjoisen tärkeä elinkeino ja poronhoito on kulttuurillisesti merkittävä elämäntapa sekä saamelaisille että suomalaisille poronhoitajille. Elinkeinojen jatkuvuuden mahdollisuuksiin vaikuttavat juuri nyt ajankohtaiset maailmanlaajuiset kehityskulut, kuten ilmastonmuutos, sen hillintä ja vihreä siirtymä, sota Ukrainassa sekä globaali pandemia. Näiden vaikutusten arvioimisen ja niihin varautumisen lisäksi on tärkeä pohtia myös elinkeinojen sisäisiä kehityskulkuja ja sitä, miten olemassa oleva lainsäädäntö ja hallintokäytännöt mahdollistavat tai hidastavat poronhoitoon ja porotalouteen liittyvien tavoitteiden toteutumista.

Tässä raportissa esittelemme ”Porotalouden tulevaisuus – unelmia ja yllätyksiä” -työpajan tuloksia. Työpaja järjestettiin Poro- ja kalapäivien yhteydessä Inarissa 25.8.2022. Vuorovaikutteisen työpajan tavoitteena oli tarkastella porotalouden nykytilaa ja tulevaisuuden kehityskulkuja ja sitä, miten poronhoitajat voivat varautua erilaisiin tulevaisuuden yllätyksiin.

Työpajan järjestivät Lapin Yliopiston Arktisen keskuksen ja Luonnonvarakeskuksen POVAUS- ja CHARTER-hankkeet, yhteistyössä CLIMINI- ja POMURI-hankkeiden kanssa. Mukana oli myös Lapin ammattikorkeakoulun tutkijoita. Käsitellyt teemat tukevat parhaillaan käynnissä olevan, maa- ja metsätalousministeriön asettaman Porotalouden tulevaisuus -työryhmän työtä. Saatavilla on myös raportin tiivistelmä englanniksi.

Porotalouden tulevaisuus: unelmia ja yllätyksiä – Työpajaraportin yhteenveto

Kuva 1. Työpajan eri vaiheiden työskentelyä

Porotalous on pohjoisen tärkeä elinkeino ja poronhoito on kulttuurillisesti merkittävä elämäntapa sekä saamelaisille että suomalaisille poronhoitajille. Elinkeinojen jatkuvuuden mahdollisuuksiin vaikuttavat juuri nyt ajankohtaiset maailmanlaajuiset kehityskulut, kuten ilmastonmuutos, sen hillintä ja vihreä siirtymä, sota Ukrainassa sekä globaali pandemia. Näiden vaikutusten arvioimisen ja niihin varautumisen lisäksi on tärkeä pohtia myös elinkeinojen sisäisiä kehityskulkuja ja sitä, miten olemassa oleva lainsäädäntö ja hallintokäytännöt mahdollistavat tai hidastavat poronhoitoon ja porotalouteen liittyvien tavoitteiden toteutumista.

Tässä raportissa esittelemme ”Porotalouden tulevaisuus – unelmia ja yllätyksiä” -työpajan tuloksia. Työpaja järjestettiin Poro- ja kalapäivien yhteydessä Inarissa 25.8.2022 (Kuva 1). Vuorovaikutteisen työpajan tavoitteena oli tarkastella porotalouden nykytilaa ja tulevaisuuden kehityskulkuja ja sitä, miten poronhoitajat voivat varautua erilaisiin tulevaisuuden yllätyksiin.

Työpajan järjestivät Lapin Yliopiston Arktisen keskuksen ja Luonnonvarakeskuksen POVAUS- ja CHARTER-hankkeet, yhteistyössä CLIMINI- ja POMURI-hankkeiden kanssa. Mukana oli myös Lapin ammattikorkeakoulun tutkijoita. Käsitellyt teemat tukevat parhaillaan käynnissä olevan, maa- ja metsätalousministeriön asettaman Porotalouden tulevaisuus -työryhmän työtä. Saatavilla on myös raportin tiivistelmä englanniksi (”Summary of the workshop report”).

Poronhoidon nykytila: toimintaympäristön avaintekijät

Jokaisessa neljässä pöydässä oli valittavana 48 korttia, jotka kuvasivat poronhoidon toimintaympäristön elementtejä. Näistä jokainen pöytä valitsi noin 20. Tällä tavoin myös priorisoitiin; tehtiin näkyväksi ne asiat, jotka osallistujat kokivat tärkeimmiksi poronhoidon toimintaympäristön nykytilan kuvauksessa. Käytössä oli myös tyhjiä kortteja, ja pöytäkunnat lisäsivät näiden avulla seuraavia elementtejä käsitekarttoihin: ”metsäluonto”, ”laidunrauha”, ”matkailun monet vaikutukset”, ”poronhoidon pitovoima”, ”oikeuskäytännöt”, ”poronhoidon puutteellinen asema lainsäädännössä”.

Kahdessa pöydistä lisättiin ”ilmastonmuutos” mukaan osaksi toimintaympäristöä jo tässä vaiheessa, vaikka varsinainen keskustelu ilmastonmuutoksesta käytiin vasta myöhemmin työpajan aikana. Taulukossa 1 esitetään vain ne kortit, jotka nousivat poronhoidon toimintaympäristön tärkeimmiksi elementeiksi jokaisessa pöydässä. Raportissa esitetään pidempi taulukko kaikista tarkastelluista elementeistä.

Kierros, jolla kortti nostettiin	1.	2.	3.
Maankäytön suunnittelu	3	1	
Laidunkierto	3	1	
Perinteinen tieto, osaaminen, koulutus	2	1	1
Yhteistyö, yhteisöllisyys, vuorovaikutus	2	1	1
Kannattavuus ja kustannukset	2	1	1
Talvilaitumet (määrä, laatu, kasvit, käytettävyys)	2	1	1
Kansallinen lainsäädäntö	1	2	1
Porokanta ja porojen hyvinvointi	1	3	
Talven sää ja lumiolot	1	3	
Poronhoitajien hyvinvointi ja jaksaminen		3	1

Taulukko 1. Niiden korttien otsikot, jotka valittiin jokaisessa pöydässä.

Yllätykset ja globaaliajurit

Tulevaisuuteen varautumiseksi on tarpeen tarkastella sitä, miten maailmanlaajuiset muutosvoimat (niin sanotut globaaliajurit) saattavat vaikuttaa poronhoitoon. Tässä työpajassa osallistujat olivat ensin rakentaneet korteista ja niiden välisistä vuorovaikutussuhteista porotalouden toimintaympäristön (kuva 2). Työpajan toisessa osiossa osallistujia pyydettiin keskustelemaan, miten neljä eri globaaliajuria vaikuttavat poronhoidon toimintaympäristöön, miten ennakoituihin muutoksiin voi varautua ja kenen toimesta. Työpajan järjestäjien ennalta valitsemat kehityskulut, joista jokainen pöytä käsitteli yhtä, olivat ”ilmastonmuutoksen kiihtyminen”, ”ilmastonmuutoksen voimakas hillintä ja vihreä murros”, ”sotatilan jatkuminen ja kustannusten karkaaminen” sekä ”pandemioiden aika”. Taulukossa 2 listataan tunnistettuja vaikutuksia ja keskusteluissa esille nousseita näihin liittyviä varautumiskeinoja.

Taulukossa 2 käsitellyt kehityskulut eivät enää tänään ole yllätyksiä. Poronhoitajien kokemusten mukaan ilmastonmuutoksen näkyvät vaikutukset eivät ole tulevaisuuteen kuuluvia kaukaisia asioita, vaan osa poronhoidon konkreettista toimintaa jo tänään. Esimerkkeinä toimivat muun muassa kaksi viimeaikaista huonoa poronhoitotalvea, 2019–2020 ja 2021–2022.

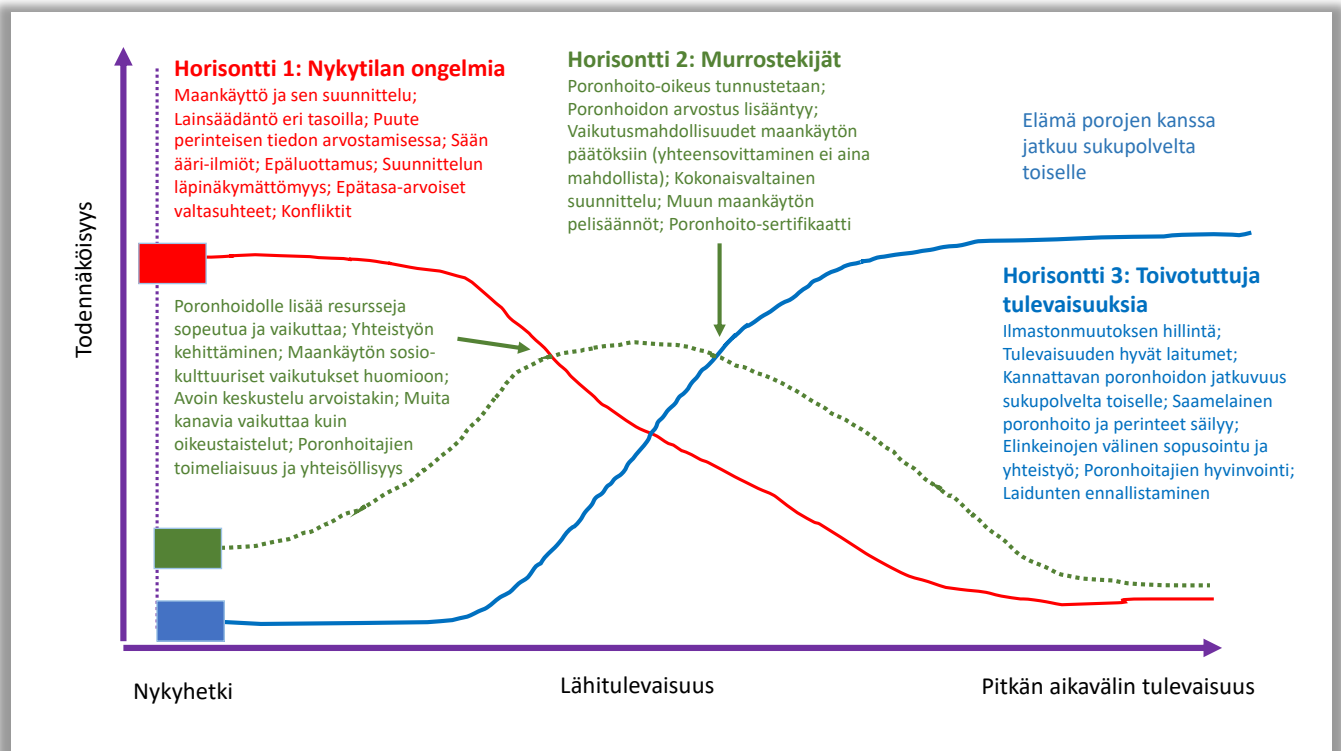
Maailmanlaajuiset muutosvoimat saattavat johtaa myös yllättäviin yhteisvaikutuksiin. Pahimmassa tapauksessa maailmanlaajuiset yritykset hillitä ilmastonmuutosta epäonnistuvat, vaikka samalla vihreän siirtymän vaatimat maankäyttöratkaisut lisääntyvät poronhoitoalueella. Geopoliittiset jännitteet ja sotatila lähialueilla jatkuu, ja pandemioiden aikakin on tullut jäädäkseen. Kansainvälisten matkailijoiden määrä vähenee ja monialayrittäjyys vaikeutuu. Yleistyvät vaikeat talviolot lisäävät lisäruokinnan tarvetta, ja samanaikaisesti rehun ja polttoaineiden hinnat nousevat. Yhteisvaikutuksena saattaa olla kierre, joka vaarantaa poronhoidon kestävyys- ja jatkuvuuden. Lisäksi koetaan paikallisempia ja pienempiä yllätyksiä.

Taulukko 2. Maailmanlaajuisten muutosvoimien aiheuttamia haasteita porotaloudelle ja esimerkkejä varautumiskeinoista.

Tulevaisuuden haasteet	Varautumiskeinot
<p>Ilmastonmuutoksen kiihtyminen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sään ääri-ilmiöiden yleistyminen, esimerkiksi hellejaksot ja myrskyt - Ennen kokemattomat lumiolot kuten hyvin syvä lumi tai hyvin lyhyt lumikausi - Yleistyvä laidunten jäätyminen tai homehtuminen, jäiset lumikerrokset - Kuivat ja kuumat kesät - Porojen taudit, loiset ja räkkä - Muutokset jäkälän, lupon ja sienten kasvussa 	<ul style="list-style-type: none"> - Nopeasti reagoiva katastrofirahasto ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi, esimerkiksi kuntien ja valtion rahoittamana; - Kompensaatiosysteemi ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi; - Seurantajärjestelmä vaikeiden olojen ennakoimiseksi ja niihin varautumiseksi. - Hätäräukinta ja ulkopuolinen apu kriisin hetkellä (esim. armeija, kuten Ruotsissa ja Norjassa). - Resursseja poronhoitajille sopeutua ja selvittää; - Metsänhoidon ratkaisut, jotka ovat poronhoidolle hyödyllisiä.
<p>Ilmastonmuutoksen hillintä ja vihreä murros:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uusiutuvien energiantuotantomuotojen lisääntyminen poronhoitoalueella (esim. tuulivoima); - Kaivosten lisääntyminen, kun akkuteknologiaan vaadittavien mineraalien kysyntä kasvaa? - Suojelualueiden tuki poronhoidolle (mikäli poroja ei suljeta niiden ulkopuolelle); - Paine vähentää bensakäyttöisten moottoriajoneuvojen käyttöä; - Kansainvälisen lentomatkan väheneminen; - Poronhoitajien mahdollinen väheneminen; - Poronhoidon kannattavuuden väheneminen muun maankäytön seurauksena? 	<ul style="list-style-type: none"> - Teknologisten ratkaisujen (esim. dronit) ja perinteisten keinojen (esim. porokoirat) yhdistäminen; - Oikeusjutut poronhoidon oikeuksien varmistamiseksi; - Tuet, kompensatiot ja vahingonkorvaukset oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi; - Poronhoidolle kulttuurinen / vihreä sertifikaatti; - Metsien hoitaminen samanaikaisesti hiilinieluinä ja porolaitumina; - Fossiilisten polttoaineiden vähentäminen, mikä puhdistaa ilmaa, ja näin parantaa lupon kasvua?
<p>Sotatila jatkuu: kustannukset karkaavat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rehun hinnan nousu; - Polttoaineiden hinnan nousu; - Uusi ”Tšernobyl” Ukrainassa? - Omavaraisuuden lisääntymisen vaatimus niin ruoan kuin energian tuotannossakin. 	<ul style="list-style-type: none"> - Alkutuotannon merkityksen korostuminen hyödyttää poronhoitoa (esim. lihan kysyntä ja hinta)
<p>Pandemiat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uusien lihan myyntikanavien hakeminen; - Suurten ostajien hinnan lasku; - Matkailijoiden kato; - Vaikeudet työn järjestämiselle perheen sisällä, jos ei työkykyisiä; - Yhdessä tehdyn työn ja tapaamisten muuttuminen - Ihmisten ja eläinten välillä tarttuvien tautien riskit tulevaisuudessa (zoonoosit)? 	<ul style="list-style-type: none"> - Ulkopuolisten pääsyn rajoittaminen erotuksiin - Rokotusten ottaminen - Hygieniasääntöjen noudattaminen - Digiloikan vaatimusten omaksuminen - Poronhoitajien terveydenhuollon parantaminen - Omavaraisuus ruoan suhteen poronhoitajien kohdalla. - Syrjäseuduilla asuminen ja sen onni - Suunnitelmallisuuden parantaminen ja kriisiajan tehtävien jakaminen

Unelmia: ”Poronhoito ilman kriisejä” vai ”Hyvinvoivaa poronhoitoa kriisien keskelläkin”?

Työpajan viimeisessä osiossa osallistajat kirjasiivat poronhoitoon liittyviä unelmiaan ja tavoitteitaan, ja merkitsivät niiden kannalta kriittisimmät toimintaympäristön kohdat alussa rakennetuille käsittekartoille. Lisäksi osallistajat pohtivat, minkä pitäisi muuttua, jotta unelmat mahdollistuisivat. Nämä keskustelut on tiivistetty kuvaan 3 hyödyntäen ”Kolme horisonttia” visualisointitapaa. Horisontti 1 on kuvattu punaisella, korostaen asioita nykytilassa, joita pitäisi muuttaa. Horisontti 2 on kuvattu vihreällä, ja se esittää asioita, jotka mahdollistavat myönteisen muutoksen kohti tavoitteiden toteutumista. Horisontti 3 on kuvattu sinisellä, ja se esittää pitkän aikavälin unelmia poronhoitoon liittyen.

Kuva 3. Miten mahdollistaa poronhoitoon liittyvien unelmien toteutumista? Tässä ”Kolme horisonttia” -lähestymistavassa punainen väri kuvaa nykytilassa vallitsevia ongelmallisia asioita, vihreä myönteisiä murrostekijöitä näiden muuttamiseksi ja sininen toivottuja tulevaisuuksia.

Työpajaan pohjautuvia suosituksia porotalouden tulevaisuustyölle

- 1) Ilmastonmuutos ei ole ainoa nykytilaa ja tulevaisuutta muokkaava maailmanlaajuinen muutosvoima. Luonnonympäristössä tapahtuvien muutosten lisäksi ilmastonmuutoksen voimakas hillintä (niin sanottu vihreä murros tai vihreä siirtymä), geopoliittisten jännitteiden ja lähialueilla käytävän sodan pitkittyminen ja COVID-pandemian monet pitkäaikaisvaikutukset aiheuttavat muutospainetta poronhoidolle. Porotalouden tulevaisuustyössä tulisikin katsoa ilmastonmuutoksen lisäksi myös globaaliajuriin yhteisvaikutuksia ja etsiä niihin varautumiskeinoja (Taulukko 2).
- 2) Toisaalta, ilmastonmuutos on jo nykypäivää ja tosiasia poronhoitoalueella, eikä elinkeinolla vielä ole ilmastotiekarttaa tai ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaa. Pärjäämistä ja sopeutumista tehdään elinkeinon arjessa. Kestävä sopeutuminen tarvitsee hallinnon tukea, pitkän aikavälin suunnitelmaa ja muuttuvien olosuhteiden seurantaa ja monitorointia.
- 3) ”Maankäytön suunnittelu” mainittiin kaikkein useimmin kriittiseksi toimintaympäristön elementiksi, kun pohdittiin poronhoitoon liittyvien unelmien toteutumista. Maankäyttö linkittyy kiinteästi moniin globaaliajuriin vaikutuksiin (Taulukko 2). Maankäyttö vaikuttaa oleellisesti myös laidunrauhaan ja sitä kautta porojen ja poronhoitajien hyvinvointiin. Nämä ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Poronhoidon aseman voimaannuttamista maankäytön suunnittelussa voisi edistää esimerkiksi 1) löytämällä jokaiseen paliskuntaan henkilön, joka hoitaisi poronhoidon suhteita muihin maankäyttäjiiin, 2) kokonaisvaltaisella suunnittelulla paliskunnan alueella, jolloin pystyttäisi huomioimaan monien maankäyttömuotojen yhteisvaikutukset poronhoidolle, ja 3) maankäytön sosio-kulttuuristen vaikutusten huomioimisen parantamisella.
- 4) Poronhoitoon liittyviä unelmia ja tavoitteita mahdollistavia murrestekijöitä olisi tuettava hallinnon taholta. Muutos toivottua tulevaisuutta kohti ei ole vain myönteisten asioiden lisäämistä, vaan myös kielteisten asioiden lieventämistä tai muuttamista. Poronhoidon toimintaympäristön nykytilassa on elementtejä, jotka vaativat muutoksia porotalouden jatkuvuuden varmistamiseksi (kuva 3).

Myönteisiä murrestekijöitä tukemalla poronhoito voisi tulevaisuudessa siirtyä ”elämään ilman kriisejä” tai vähintäänkin voimaan hyvin kriiseistä huolimatta. Maailmanlaajuiset muutosvoimat vaikuttavat, mutta ne eivät määritä elinkeinon tulevaisuutta. Varautumalla muutokseen ja tukemalla myönteisiä ja toivottuja kehityskulkuja ovat porotalouden kestävyys, jatkuvuus ja hyvinvointi mahdollisia, vaikka maailma olisikin myllerryksessä.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	9
2. Osallistujat, menetelmät ja työpajan kulku	10
2.1 Osallistujat	10
2.2 Työpajan kulku	11
3. Poronhoidon nykytila ja toimintaympäristö	13
3.1 Poronhoidon toimintaympäristön osien priorisointi	13
3.2 Poronhoidon toimintaympäristön käsittekartta	15
3.2.1. Pöytä 1	15
3.2.3 Pöytä 2	16
3.2.3 Pöytä 3	18
3.2.4 Pöytä 4	20
4. Yllätykset.....	22
4.1 Sotatila jatkuu, geopoliittinen jännite pysyy	24
4.2 Pandemioiden aika	25
4.3 Vihreä siirtymä ja ilmastonmuutoksen voimakas hillintä	27
4.4 Ilmastonmuutos kiihtyy	30
4.5 Yhteenveto: Haasteita ja selviytymiskeinoja	32
5. Unelmat	35
5.1 Unelmat ja niiden kohdistaminen.....	35
5.2 Poronhoidon toivotut tulevaisuudet ja kolme horisonttia	39
6. Lopuksi – oivalluksia, palautetta ja suunnitelmia	41
Kirjallisuutta.....	44
Linkejä.....	45

1. Johdanto

Tässä raportissa esittelemme ”Porotalouden tulevaisuus – unelmia ja yllätyksiä” -työpajan tuloksia. Työpaja järjestettiin Poro- ja kalapäivien yhteydessä Inarissa 25.8.2022, Saamelaiskulttuurikeskus Sajoksessa. Työpajan järjestivät Lapin Yliopiston Arktisen keskuksen ja Luonnonvarakeskuksen vetämät CHARTER- ja POVAUS-hankkeet, yhteistyössä samojen tahojen vetämien CLIMINI- ja POMURI-hankkeiden kanssa. Mukana oli myös Lapin ammattikorkeakoulun tutkijoita.

Tulevaisuustyötä tehdään sekä poronhoidon arjessa että porotalouden hallinnossa. Tulevaisuuden vaihtoehtojen puntarointi on tärkeää – muuten elinkeinon kehittäminen tapahtuu sokkona, jo koettuihin muutoksiin reagoiden. Tällä hetkellä on käynnissä myös maa- ja metsätalousministeriön (MMM) asettama Porotalouden tulevaisuus -työryhmä, jonka tehtävänä on edistää porotalouden kehittymistä kannattavana, kestäväenä ja kulttuurisesti merkittävänä elinkeinona. Edellisen kerran yhtä laaja porotalouden tulevaisuustyö on ollut käynnissä noin 20 vuotta sitten, kun Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos ja Åbo Akademi toteuttivat yhteishankkeen nimeltään Porotalouden tulevaisuus (Meristö ym. 2004a,b).

Työpajamme tavoitteena oli pohtia porotalouden nykytilaa ja keskustella mahdollisista tulevaisuuden kehityskuluista. Millaisia unelmia elinkeinossa on? Miten pärjätään ja sopeudutaan muutosten keskellä, ja mihin suuntaan sopeutuminen on elinkeinoa viemässä? Millaisia yllätyksiä on koettu, ja miten parhaiten varautua tuleviin yllätyksiin? Tarkoitus oli tukea poronhoidon omaa tulevaisuustyötä ja tarjota eväitä myös MMM:n työryhmän keskusteluille.

Raportin ovat kirjoittaneet työpajan järjestäjät, ja siihen on kerätty kommentit osallistujilta. Se on saatavilla avoimesti verkossa CHARTER -hankkeen Working Papers -sarjassa (<https://www.charter-arctic.org/charter-working-papers/>), ja myöhemmin Luonnonvarakeskuksen julkaisusarjassa (<https://www.luke.fi/fi/tutkimus/julkaisut>). Saatavilla on myös englanninkielinen tiivistelmä. Hankkeiden järjestämistä työpajoista on työn alla myös tieteellisiä käsikirjoituksia.

2. Osallistujat, menetelmät ja työpajan kulku

2.1 Osallistujat

Työpaja päätettiin järjestää Poro- ja kalapäivien yhteydessä, koska tällöin suuri joukko porotalouden toimijoita oli jo kokoutunut samaan tapahtumaan. Paikkana Inari mahdollisti pohjoisten paliskuntien poronhoitajien ja muun muassa Saamelaiskäräjien helpomman osallistumisen. Työpaja järjestettiin iltapäivätilaisuutena Poro- ja kalapäivien virallisen ohjelman jälkeen. Kutsu lähetettiin päiville ilmoittautuneille osallistujille sähköpostitse ja ilmoittautumiset kerättiin etukäteen. Myös ilmoittautuminen paikan päällä oli mahdollista.

Työpajaan osallistui yhteensä 36 henkilöä, joista 35 jakautui pöytiin keskustelemaan. Sirpa Rasmus Lapin yliopiston Arktisesta keskukselta oli työpajan pääjärjestäjä ja toimi työpajan yleisfasilitaattorina. Osallistujat jaettiin ennalta määriteltyihin neljään pöytään. Ajatuksena oli, että jokaisessa pöydässä on taustaltaan ja asiantuntemukseltaan erilaisia ihmisiä. Osallistujille annettiin mahdollisuus vaihtaa pöytää, mikäli he niin halusivat. Jokaisessa pöydässä oli työpajan järjestäjien taholta puheenjohtaja, joka vastasi siitä, että keskustelu seurasi ohjelman mukaista suunnitelmaa ja että pöydissä noudatettiin rakentavan keskustelun pelisääntöjä. Jokaisessa pöydässä oli myös kirjuri, joka kirjoitti keskustelujen pääpiirteet tietokoneella muistiin. Keskusteluja ei nauhoitettu, ja kirjauksiin pohjautuvat tulokset esitetään anonymisoituna. Osallistujilta kysyttiin työpajan alussa, onko heillä mitään sitä vastaan, että heidät saattaa tunnistaa valokuvista, joita työpajan yhteydessä otetaan. Kukaan ei vastustanut kuvien ottamista. Kuvia käytetään myös tämän raportin kuvituksena.

Osallistujien taustat ja muodostuneet pöytäkunnat on listattu Taulukossa 4. Keskustelijat edustivat seitsemää paliskuntaa (neljä saamelaisten kotiseutualueelta, kaksi erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua alueelta, yksi muulta poronhoitoalueelta) ja seuraavia tahoja: Inarin kunta, Lapin AVI, Lapin AMK, Luonnonvarakeskus, MTK, Paliskuntain yhdistys, Saamelaiskäräjät, Saamelaispaliskunnat ry ja Suoma Boazosámit ry.

Taulukko 4. Työpajoihin osallistuneiden taustat pöytäkunnittain

<p>Pöytä 1:</p> <p>1 Lapin yliopisto (pj) 2 Lapin AMK (kirjuri) 3 Sattasniemen plk 4 Sallivaaran plk 5 Inarin kunta 6 MTK 7 Poikajärven paliskunta 8 Lapin AMK (opiskelija)</p>	<p>Pöytä 2:</p> <p>1 Luke (pj) 2 Lapin yliopisto (kirjuri) 3 Inarin kunta 4 Kemin-Sompion paliskunta 5 Paliskuntain yhdistys 6 Paliskuntain yhdistys 7 Suoma Boazosámit ry 8 Inarin kunta 9 Näkkälän paliskunta</p>
<p>Pöytä 3:</p> <p>1 Luke (pj) 2 Luke (kirjuri) 3 Inarin kunta 4 Paistunturin paliskunta 5 Näkkälän paliskunta 6 Paliskuntain yhdistys 7 Saamelaiskäräjät 8 Käsivarren paliskunta 9 Paliskuntain yhdistys</p>	<p>Pöytä 4:</p> <p>1 Lapin yliopisto (pj) 2 Lapin AMK (kirjuri) 3 Inarin kunta 4 Luke 5 Sattasniemen paliskunta 6 Paliskuntain yhdistys 7 Paliskuntain yhdistys 8 Lapin AVI 9 Saamelaispaliskunnat ry</p>

2.2 Työpajan kulku

Työpajaan kuului kolme 45 minuutin pituista osiota. Osiot rakentuivat aina edellisten osien keskustelujen ja tuotosten jatkeeksi. Työpajan ohjelma ja aikataulu on esitetty taulukossa 5. Kuvailimme sen jälkeen työpajan kulun pääpiirteittäin.

Taulukko 5. Työpajan ohjelma ja aikataulu

12–12:15	Tervetuloa ja tutustumista
12:15–13	Osio 1: Porotalouden nykytila: toimintaympäristöä kuvaavan käsitekartan rakentaminen
13–13:15	Kahvia ja jaloittelua
13:15–14	Osio 2: Yllätyksiä: Miten mahdollisesti tulevaisuudessa vahvistuvat kehityksen ajurit vaikuttavat poronhoidon toimintaympäristöön?
14–14:15	Kahvia ja jaloittelu
14:15–15	Osio 3: Unelmia: Osallistujien porotalouteen liittyvät unelmat ja tavoitteet, ja minkä pitäisi muuttua, jotta unelmat mahdollistuisivat.
15–15:30	Oivallukset ja palautteet

Pöytäkuntien keskustelut alkoivat esittäytymiskierroksilla.

Ensimmäisen osion tavoitteena oli rakentaa käsitekartta poronhoidon nykyisestä toimintaympäristöstä. Toimintaympäristö rakennettiin järjestäjien ennalta valmistelemaa ”korttipakkaa” hyödyntäen. Korttipakassa oli 48 korttia, jotka kuvasivat poronhoidon toimintaympäristön elementtejä. Nämä oli jaettu neljään yleiseen teemaan, jotka oli merkitty eri väreillä: 1) ”Laitumet ja maankäyttö”, 2) ”Poronhoito ja poronhoitajat”, 3) ”Ilmasto, ympäristö, porot” ja 4) ”Talous, markkinat, yhteiskunta, hallinta”. Osallistujat valitsivat kolmella kierroksella jokainen yhden kortin, jota pitivät tärkeänä poronhoidon nykyisen toimintaympäristön kannalta. Jokaisessa pöydässä valittiin siis noin 20 korttia. Kun kortit oli valittu, ne asetettiin pöydällä olevalle suurelle paperille, ja järjestettiin niin, että ne kortit, jotka osallistujat kokivat olevan linkittyneitä toisiinsa, olivat myös lähekkäin paperilla. Kun kortit oli aseteltu paperille, osallistujat voivat vielä lisätä pakasta kortteja tai lisätä mukaan kokonaan uusia elementtejä tyhjiä kortteja käyttäen. Korttien välillä olevia vuorovaikutussuhteita piirrettiin nuolilla tai viivoilla, selityksiä tai lisäyksiä lisättiin kirjoittamalla, ja laajoja kokonaisuuksia merkittiin esimerkiksi ympäröimällä toimintaympäristön tiettyjä osia. Tuloksena syntyi neljässä pöydässä neljä käsitekarttaa, jotka kuvasivat osallistujien näkökulmaa poronhoidon nykyhetkisestä toimintaympäristöstä.

Toisen osion tavoitteena oli keskustella siitä, miten yllättävät kehityskulut vaikuttavat poronhoidon toimintaympäristöön. Työpajan järjestäjät olivat ennalta määritelleet neljä ”yllätystä” tai jokerikorttia. Jokerit kuvasivat maailmanlaajuisia muutosvoimia ja olivat: ”ilmastonmuutoksen kiihtyminen”, ”ilmastonmuutoksen voimakas hillintä ja vihreä murros”, ”sotatilán jatkuminen ja kustannusten karkaaminen” sekä ”pandemioiden aika”. Toisen osion alussa yksi henkilö jokaisesta pöydästä tuli nostamaan jokerikortin. Koska kaksi pöytää oli jo ensimmäisessä osiossa ottanut ilmastonmuutoksen osaksi nykyhetken toimintaympäristöä (lisännyt uutena elementtinä), otettiin tämä arvonnassa huomioon. Pöydissä keskusteltiin siis, miten tämä kehityskulku, yllätys tai muutosvoima, vaikuttaa toimintaympäristöön. Mihin tekijöihin vaikutus on suurin? Millaisia heijastevaikutuksia tulee? Lisäksi pöytien puheenjohtajat pyysivät pohtimaan, miten tällaiseen yllätykseen tai kehityskulkuun voi varautua, kuka varautuu ja millä voimavaroilla. Pöytäkunnan oli myös mahdollista käydä halutessaan hakemassa keskustelun mausteeksi ”pikkujokeri”. Nämä yllättävät kehityskulut oli kerätty kesäkuussa 2022 Poroparlamentin osallistujilta.

Kolmannen osion tavoite oli keskustella poronhoitoon liittyvistä unelmista ja tavoitteista ja pohtia sitä, mitkä toimintaympäristön elementit ovat kriittisiä unelmien toteutumisen tai mahdollistumisen kannalta. Osio alkoi niin, että jokainen osallistuja kirjoitti paperille yhden poronhoitoon tai porotalouteen liittyvän unelman tai tavoitteen. Tämä sai olla henkilökohtainen tai yleisempi, mutta kuitenkin sellainen, jonka pystyi jakamaan keskustelussa. Tämän jälkeen jokainen osallistuja asetti tarranuolen toimintaympäristön käsitekarttaan merkitsemään kohtaa, joka hänen mielestään on kriittisin kyseisen unelman toteutumisen kannalta. Kun kaikki nuolet oli asetettu, jokainen kertoi vuorollaan unelmansa tai tavoitteensa ja perusteli nuolen paikan. Tämän

jälkeen keskusteltiin vielä siitä, minkä pitäisi muuttua, jotta unelmien toteutuminen mahdollistuisi, ja kuka tai mikä vaikuttaa näihin muutoksiin. Pohdittiin myös sitä, onko erilaisten tavoitteinen toteutuminen mahdollista yhtä aikaa.

Työpajan lopuksi kaikki osallistujat siirtyivät yhteisen pöydän ääreen. Jokainen sai halutessaan kertoa yhden oivalluksen, jonka oli saanut työpajan aikana. Lisäksi pyydettiin palautetta työpajasta.

3. Poronhoidon nykytila ja toimintaympäristö

3.1 Poronhoidon toimintaympäristön osien priorisointi

Työpajan ensimmäisenä tehtävänä oli rakentaa poronhoidon toimintaympäristö. Tarkoituksena oli, että osallistujat priorisoisivat toimintaympäristön tärkeinä pitämiään elementtejä. Järjestäjät olivat ennen työpajaa valmistelleet 48 korttia. Nämä olivat samat jokaisessa neljässä pöydässä. Osallistujien tehtävänä oli valita vuorotellen tärkeimpinä pitämiään elementtejä, kolmen kierroksen ajan. Näin pöytään valikoitui noin 20 korttia. Puheenjohtaja piti kirjaa siitä, mitkä kortit valittiin milläkin kierroksella. Näin saatiin käsitys siitä, mitä toimintaympäristön elementtejä osallistujat priorisoivat. Kolmannella kierroksella osallistujia kannustettiin myös pohtimaan, onko heillä mielessä tärkeitä asioita, joita ei ole kirjoitettu valmiisiin kortteihin, mutta jotka ansaitsisivat paikkansa valittujen korttien joukossa. Taulukossa 6 listataan pöydissä valitut kortit ja niiden priorisointi.

Lisäksi seuraavia kortteja lisättiin myöhemmin työskentelyn aikana: ”alkuperäiskansaoikeudet”, ”tuulivoima”, ”metsätalous”, ”kaivostoiminta”. Käytössä oli myös tyhjiä kortteja, ja pöytäkunnat lisäsivät näiden avulla seuraavia elementtejä käsitekarttoihin: ”metsäluonto”, ”laidunrauha”, ”ilmastonmuutos”, ”matkailun monet vaikutukset”, ”poronhoidon pitovoima”, ”oikeuskäytännöt”, ja ”poronhoidon puutteellinen asema lainsäädännössä”.

Kokonaan valitsematta jäivät seuraavat kortit: ”maatalous”, ”loma-asutus”, ”turvetuotanto”, ”vesivoima”, ”kevään sää, lumen sulaminen, kasvukauden alku”, ”kesämerkinnät”, ”poronhoitajien määrä, ikä- ja sukupuolijakauma”, ”pää- ja sivutoimisuus”, ”tarharuokinta” ja ”tarhavasotus”. Tällä listalla on elementtejä, jotka ovat tärkeimpiä eteläisellä poronhoitoalueella tai merkityksellisiä paikallisesti – ja jotka eivät aiheuta laajaa huolta. Mielenkiintoisesti, yhdessä pöydistä jäivät melkein kaikki poronhoitotyöt valitsematta. Yleinen kortti ”poronhoitotyöt” lisättiin, ja mietittiin myös ovatko tietyt työt itsestäänselvyyksiä, jos työn edellytykset ovat olemassa.

Taulukko 6. Toimintaympäristön elementit, jotka valittiin vähintään yhdessä pöydässä. Sarakkeissa olevat numerot kertovat, monessako pöydässä ko. kortti valittiin ensimmäisellä, toisella tai kolmannella valintakierroksella. Ne elementit on vahvennettu, jotka valittiin kaikissa pöydissä.

Kortin nosto kierros	1.	2.	3.
Maankäytön suunnittelu	3	1	
Laidunkierto	3	1	
Perinteinen tieto, osaaminen, koulutus	2	1	1
Yhteistyö, yhteisöllisyys, vuorovaikutus	2	1	1
Kannattavuus ja kustannukset	2	1	1
Talvilaitumet (määrä, laatu, kasvit, käytettävyys)	2	1	1
Metsästys/koirat	2	1	
Porokanta ja porojen hyvinvointi	1	3	
Talven sää ja lumiolot	1	3	
Kansallinen lainsäädäntö	1	2	1
Arvot, identiteetti, kulttuuri, perinteet	1	1	
Kesälaitumet (määrä, laatu, kasvit, käytettävyys)	1	1	
Liikenne, tiet, infra, asutus	1	1	
Luottamus toimijoiden välillä	1	1	
Syksyn sää, pakkasten ja lumen ja jään tulo	1	1	1
Kaivostoiminta	1		
Metsätalous	1		
Paimennus ja paimennusruokinta	1		
Poronhoitajien hyvinvointi ja jaksaminen		3	1
Tuulivoima		1	1
Haaskakuvaus		1	
Kansainväliset sopimukset (esim. EU, Ilmastopöytäkirja)		1	
Kokoaminen ja erotukset		1	
Monialayrittäjyys (poromatkailu yms.)		1	
Petokannat		1	
Rehun tuotanto		1	
Teurastuksen ajoitus ja käytänteet		1	
Vasonta		1	
Lihamarkkinat, tuotteiden jalostus ja myynti			2
Maastoruokinta			2
Suojelualueet, luonnon virkistyskäyttö			2
Alkuperäiskansaoikeudet			1
Kesän sää, räkkä, sienet			1
Kullankaivuu			1
Loislääkitys, porojen terveydenhoito			1
Poronhoidon imago, porotuotteiden brändi			1
Rykimä			1
Teknologiset ratkaisut			1
Tuet ja vahingonkorvaukset			1

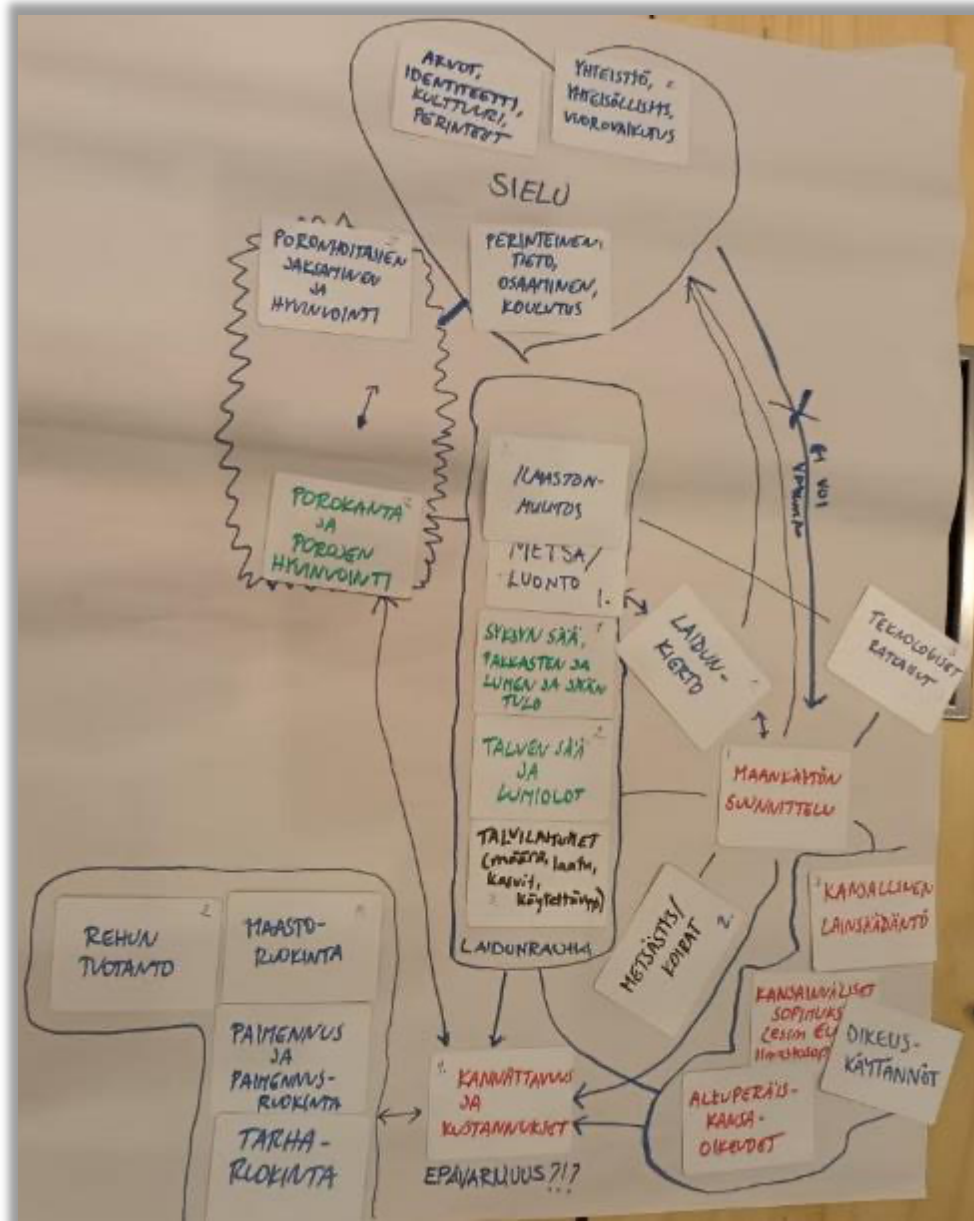
3.2 Poronhoidon toimintaympäristön käsitekartta

Kun jokainen osallistuja oli valinnut kolme korttia, aloittivat osallistujat lyömään kortteja pöytään. Innokkain osallistuja aloitti, ja muiden tehtävänä oli lyödä pöytään kortteja, jotka liittyivät pöydässä jo oleviin elementteihin. Samalla osallistujat kertoivat lyhyesti siitä, miksi heidän valitsemansa elementti oli tärkeä. Tämän jälkeen osallistujat järjestelivät kortit isolle paperille siten, että toisiinsa liittyvät elementit sijoitettiin lähelle toisiaan. Mukaan oli vielä mahdollista lisätä kortteja tai laatia kokonaan uusia, mikäli tärkeitä elementtejä puuttui. Elementtien välillä olevia vuorovaikutussuhteita piirrettiin nuolilla tai viivoilla, selityksiä tai lisäyksiä lisättiin kirjoittamalla, ja laajoja kokonaisuuksia merkittiin esimerkiksi ympäröimällä toimintaympäristön tiettyjä osia.

3.2.1. Pöytä 1

Kuvassa 4 esitetään pöydässä 1 rakennettu käsitekartta poronhoidon toimintaympäristöstä. Kartasta näkyy, että arvot ja identiteetti, yhteistyö ja yhteisöllisyys sekä perinteinen tieto, osaaminen ja koulutus on nostettu kartan yläosaan ja nimetty poronhoidon ”sieluksi”. Haasteeksi mainittiin, että perinteistä tietoa ja kulttuurisia asioita ei oteta huomioon päätöksenteossa. Muita tärkeitä muodostuneita korttiklustereita ovat poronhoitajien ja porojen hyvinvointi. Keskustelussa mainittiin, että ”jos poro ei voi hyvin, ei myöskään poromies voi hyvin”. Kolmas korttiklusteri kartan keskellä kuvaa laidunoloja, erityisesti keskittyen talvilaitumiin. Tähän klusteriin osallistujat lisäsivät kortin ”ilmastonmuutos”. Ilmastonmuutuskorttia ei ollut valmiiksi laadittujen korttien joukossa, mutta osallistujat katsoivat tärkeäksi lisätä sen. Lisäksi ryhmä kirjoitti tähän korttiklusteriin sanan ”laidunrauha”. Neljäs korttiklusteri keskittyy maankäytön suunnittelun sekä lainsäädännön ja alkuperäiskansaoikeuksien ympärille. Tämä klusteri vaikuttaa laitumiin maankäytön kautta, poronhoidon kannattavuuteen sekä myös poronhoidon ”sieluun”. Lisäksi mainittiin, että ristiriidat esimerkiksi teollisen maankäytön ja poronhoidon välillä saattavat heikentää yhteisöllisyyttä ja jakaa yhteisöjä. Viides klusteri muodostui porojen ruokinnan ja paimennuksen ympärille. Keskustelussa mainittiin rehun olevan kallista, mikä vaikuttaa varsinkin alueilla, missä ei ole omia peltoja rehuntuotantoon eikä ruokintaa varten ole helposti saatavilla poroille sopivaa lisäruokaa.

Kuva 4. Pöydässä 1 rakennettu pronhoidon toimintaympäristö. Kuva: Ilona Mettiäinen

3.2.3 Pöytä 2

Pöydässä 2 rakennettiin kuvassa 5 esitetty pronhoidon toimintaympäristöä kuvaava käsitekartta. Kartta alkoi rakentua maankäytön suunnittelun ympärille. Tämä nähtiin pohjana monenlaiselle pronhoidon toiminnalle, erityisesti laidunkiertoon liittyvät asiat kytkettiin maankäytön suunnitteluun, lisäksi käytiin keskustelua metsästyksestä ja metsästyskoirista. Kaivostoimintakin kytkettiin kiinteästi maankäytön suunnitteluun ja kansallisen lainsäädännön rooli kaivosten

kohdalla nousi esiin. Alkuvaiheessa myös perinteisen tiedon, osaamisen ja koulutuksen tärkeys nostettiin esiin. Tässä vaiheessa todettiin, että esimerkiksi kaivostuotannon yhteydessä perinteistä poronhoitajien tietoa ei huomioida juurikaan, vaikka pitäisi. Pöydän 2 käsittekartassa on kuvattu, miten laidunkiertoon liittyvät asiat ovat muun maankäytön ympäröimiä esimerkiksi kaivosten, metsästyksen, tuulivoiman ja liikenteen sekä muun infrastruktuurin lisääntymisen toimesta. Esiin nousivat myös haaskakuvaus ja sen vaikutukset petokantojen kokoon. Esiin nostettiin se, että pedot eivät katso, minkälaisen poron ne tappavat, mikä johtaa ongelmiin porojen jalostuksessa ja poronhoitajien mahdollisuudessa valita teuraaksi poroja oman tietotaitonsa perusteella. Todettiin, että haaskakuvausta ei tulisi päästää kasvamaan holtittomasti. Huomattiin, että tämänhetkinen lainsäädäntö ei turvaa poronhoidon mahdollisuuksia esimerkiksi juurikin koirien ja haaskakuvauksen kohdalla. Pöydässä 2 huomautettiin myös, että koirat ja metsästys, samoin kuin pedot, häiritsevät porojen kokoamista ja erotuksia.

Pöydässä 2 nostettiin esiin myös ”rykimärauha”, joka koettiin tärkeänä. Erään osallistujan mukaan edellisen vuoden rykimä oli epäonnistunut täysin ja huomautettiin, että vaatimet eivät tule kiimaan, mikäli hirvaita ei ole näkössä.

Pöydässä 2 todettiin, että poronhoitajien jaksaminen ja hyvinvointi ovat tärkeitä ja linkittyvät kiinteästi siihen, miten porokanta voi. Todettiin, että kun poro voi hyvin, niin poronhoitajatkin voivat hyvin. Talven sään ja lumiolojen koettiin muuttuneen niin, että viime vuosina on ollut entistä enemmän hankalia talvia. Huomattiin myös, että vaikeat talvet lisäävät kustannuksia, mikä vaikuttaa poronhoidon kannattavuuteen. Tärkeäksi kysymykseksi nostettiin poronhoidon kannattavuus. Huomattiin, että poronhoitajat kilpailevat myös toisiaan vastaan, ja pienet omistajat saattavat tippua pois kilpailun seurauksena. Toisaalta yhteisöllisyys nähtiin poronhoidon suurena voimavarana. Pöydässä 2 lisättiin kortti ”pitovoima”, jolla viitattiin siihen, että poronhoito pitää poronhoitajat palkisessa ja alueella, mikä unohdetaan monesti keskusteltaessa poronhoidon merkityksestä.

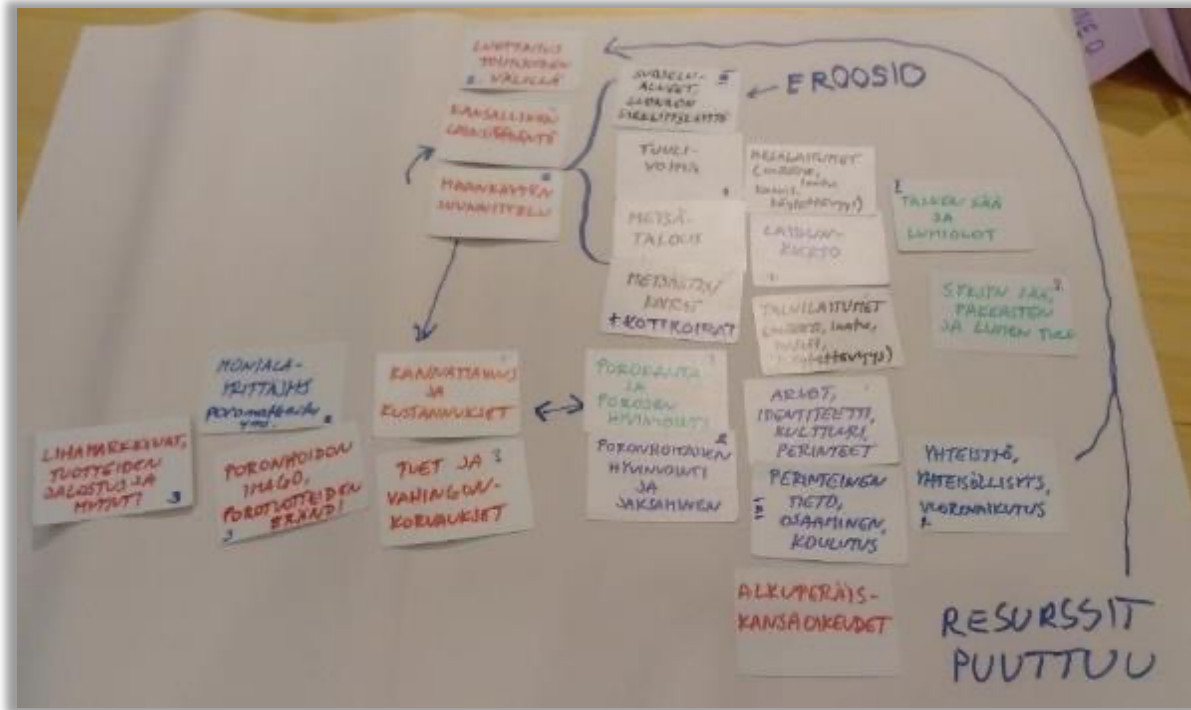
Alkuperäiskansaoikeudet nostettiin myös keskusteluun ja huomattiin, että jo kauan sitten tapahtunut rajojen sulkeminen valtioiden välillä on lopettanut jutaamisen Jäämerelle. Kulttuurista on hävinnyt sen myötä ominaispiirteitä, mitä nykyisessä laissa ei juurikaan huomioida. Lisäksi todettiin, että nykyään puhutaan paljon kuudennesta sukupuuttoaallostaa luonnon monimuotoisuuden kohdalla, mutta esitettiin, että ainakin viides Lapin valtausaalto on käynnissä. Lopuksi pöydässä lisättiin käsittekarttaan kortti lainsäädännön puuttumisesta poronhoidon oikeuksien varmistamiseksi.

suunnittelua työkseen tekevät ihmiset eivät ole asiantuntijoita poronhoitoon liittyen. Tämä rasittaa poroisäntiä ja paliskuntien hallituksia ja vie paljon voimavaroja. On jatkuvasti oltava hereillä maankäytön suunnittelusta omalla alueella. Vaikka maankäytön suunnitteluun osallistuminen vie voimavaroja, keskustelu eri elinkeinojen välillä nähtiin tärkeänä. Tämä saattaa parantaa luottamusta. Lisäksi esitettiin, että tulisi siirtyä lausuntoautomaatti-tyylistä aitoon ja avoimeen keskusteluun. Keskustelussa herättiin huomaamaan, että ne resurssit puuttuvat, joita poronhoitajat tarvitsisivat osallistuakseen kunnolla maankäytön suunnitteluun. Nähtiin, että samat ihmiset tekevät suurimman osan asioista ja kuormittuvat. Tämä vaikeuttaa neuvotteluja ja asioiden edistämistä. Lisäksi poronhoitajien on ensisijaisesti hoidettava porotöitä, eikä aina ole mahdollisuutta osallistua moniin samanaikaisesti tapahtuviin neuvotteluihin ja keskusteluihin eri maankäyttäjien ja elinkeinojen kanssa. ”Resurssit” lisättiin Pöydän 3 toimintaympäristön karttaan kirjoittamalla. Lisäksi nähtiin, että kun samat ihmiset hoitavat monia asioita, henkilökohtaiset suhteet ja luottamus tai sen puute nousevat tärkeään asemaan ja saattavat vaikeuttaa neuvotteluja.

Maankäytön nähtiin vuorovaikuttavan laitumien ja laidunkierron kanssa. Talvilaitumia pidettiin erityisen tärkeänä, ja huomautettiin, että paikoin ne ovat vähenneet metsätalouden vaikutuksesta. Kesälaitumia sekä laidunkiertoa pidettiin myös tärkeinä. Metsätalouden lisäksi huomautettiin, että tuulivoima on lisääntynyt, ja että maankäyttöä ohjaava lainsäädäntö mahdollistaa laidunten ”tuhoamisen”. Huomioitiin myös metsästyksen ja koirien vaikutukset porojen laidunrauhaan. Luonnonsuojelun alueiden rooli nähtiin kahtalaisena. Ensinnäkin ne rajoittavat muuta maankäyttöä, mutta samalla matkailijoiden ja polkuverkostojen vaikutukset poronhoitoon ja tunturiluonnon eroosioon huomioitiin.

Laitumiin vaikuttaa edelleen talven sää ja lumioloit sekä syksyn sää ja pakkasten ja lumen tulo. Nämä ovat tiiviissä yhteydessä porokannan ja porojen hyvinvoinnin kanssa, jotka taas linkittyvät poronhoitajien hyvinvointiin, sekä arvoihin, identiteettiin ja perinteiseen tietoon sekä yhteisöllisyyteen. Porokannan nähtiin linkittyvän suoraan elinkeinon kannattavuuteen, joka on tärkeää poronhoitajien hyvinvoinnille. Sekä maankäytön suunnittelu että porojen hyvinvointi ovat linkittyneet poronhoidon kannattavuuteen ja kustannuksiin, jotka puolestaan linkittyvät tukiin ja vahingonkorvauksiin, mutta myös poronhoidon imagoon ja porotuotteiden brändiin. Tämä on edelleen yhteydessä lihamarkkinoihin sekä monialayrittäjyyteen. Porotuotteiden brändin nähtiin olevan positiivisessa nousussa. Monialayrittäjyys nähtiin tapana pitää leipä pöydässä.

Kuva 6. Pöydässä 3 rakennettu toimintaympäristö. Kuva: Sirpa Rasmus

3.2.4 Pöytä 4

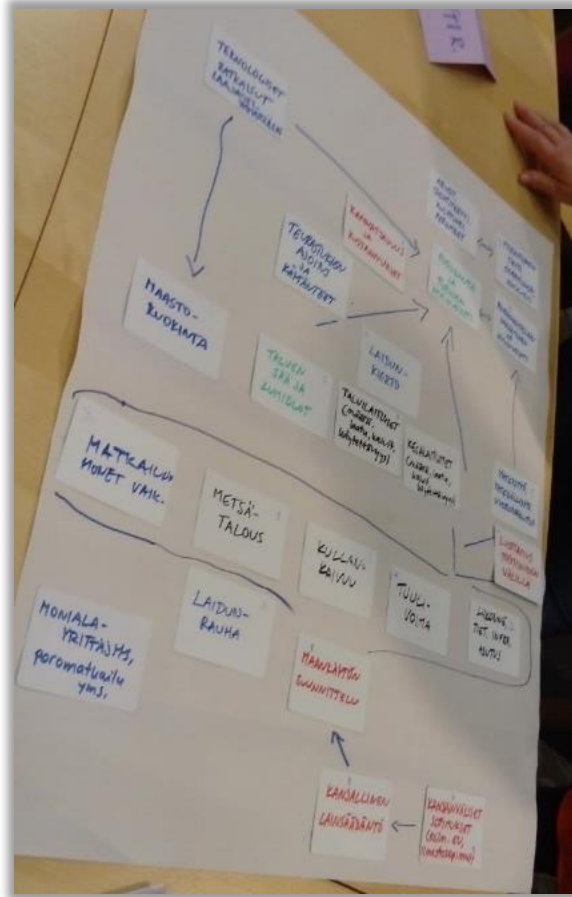
Pöydässä 4 rakennettiin myös porotalouden toimintaympäristö (Kuva 7). Toimintaympäristön keskelle muodostui laitumiin, laidunkiertoon ja talven säähän ja lumioloihin keskittyvä korttiklusteri. Nämä vaikuttivat suoraan porokantaan ja porojen hyvinvointiin, jotka puolestaan olivat suoraan yhteydessä teurastuskäytäntöihin sekä kannattavuuteen ja kustannuksiin. Kannattavuus nähtiin tärkeänä tekijänä poronhoitajien hyvinvoinnille ja myös vetovoimatekijänä tuleville sukupolville. Mikäli kannattavuus on heikkoa, ei nuorilla ole usein motivaatiota alkaa harjoittamaan poronhoitoa. Pöydässä 4 tavoitteeksi esitettiin kohtuullinen pärjääminen taloudellisesti, niin että työllä jäisi edes plussalle, ja voisi elää suhteellisen huoletonta elämää ja varautua paremmin tulevaisuuden riskeihin. Esimerkiksi porojen ruokintaa käytetään kompensoimaan talvilaidunten puutetta ja selviämään huonojen sääolosuhteiden kanssa, mutta pöydässä huomautettiin, että ruokinta on suuri kustannus ja vaatii mittavaa työpanosta.

Porokanta ja porojen hyvinvointi linkittyi myös arvoihin ja identiteettiin, perinteiseen tietoon ja poronhoitajien hyvinvointiin. Nähtiin, että poronhoidossa on ja siirtyy sukupolvelta toiselle paljon hiljaista tietoa. Tämä siirtyy ihmiseltä toiselle vain tekemällä ja olemalla mukana poronhoitotöissä. Tieto liittyy myös laidunkiertoon, kun hyödynnetään tietoa porojen luontaisista liikkeistä. Lisäksi nähtiin, että myös muu osaaminen ja koulutus ovat tärkeitä tapoja vastata nykyhetken ja

tulevaisuuden haasteisiin, ja että kun elinkeino kehittää itseään, voi syntyä myös uusia innovaatioita. Innovaatiot nähtiin paitsi teknologisina ratkaisuina, myös esimerkiksi uusina ruokintakäytäntöinä. Innovaatioiden nähtiin osittain kumpuavan perinteisestä tiedosta.

Suureksi klusteriksi muodostui myös eri maankäyttömuodoista koostuva korttirypäs. Muun maankäytön nähtiin vaikuttavan suoraan laitumiin. Maankäytön suunnittelu nähtiin tärkeänä, ja linkittyvän luottamukseen ja yhteistyöhön toimijoiden välillä. Luottamus nähtiin asiana, joka rakentuu pitkällä aikavälillä. Toisaalta sen voi menettää helposti. Yhteistyön tärkeyttä korostettiin. Muu maankäyttö vaikuttaa myös laidunrauhaan. Pöydässä 4 huomautettiin, että jos poroilla on hyvät olosuhteet, myös poronhoitaja voi hyvin. Laidunrauha edistää myös poronhoitajien hyvinvointia, mutta kriisistä kriisiin meno ja ilmastonmuutos haastavat molempien hyvinvointia. Huomautettiin, että ”krooninen kriisi” kuvaa poronhoidon nykytilannetta. Laidunrauha nähtiin ympärivuotisesti tärkeänä asiana. Porojen tulisi voida syksyllä rauhoittua syömään ja lisääntymään. Talvella pitää voida säästää energiaa ja hiljentyä pienelle alueelle ja ”luppoilla”. Vasoma-alueilla laidunrauha on tärkeä emän ja vasan suhteen syntymiselle. Näin vapaa laidunnusoikeus ja laidunrauha ovat perusta elinkeinolle. Lainsäädännön tärkeäksi tehtäväksi nähtiin taata nämä, jotta ”ikiaikainen nautintaoikeus” toteutuu.

Maankäytön suunnittelua ohjaa kansallinen lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset. Talvilaitumet otetaan huomioon myös lainsäädännössä, ja niiden säilymiseksi on ehdotettu esimerkiksi laidunkiertoa sekä poromäärien vähentämistä. Kansainvälisistä sopimuksista mainittiin se, että jotkut niistä tukevat vihreää siirtymää, mikä lisää esimerkiksi tuulivoimaa myös poronhoitoalueella. Maankäytön suunnittelun ongelmaksi myös nostettiin se, että se ei huomio sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia, joita muusta maankäytöstä aiheutuu poronhoidolle, vaan keskittyy teknistaloudellisiin ja ympäristöllisiin asioihin.

Kuva 7. Pöydässä 4 rakennettu toimintaympäristö. Kuva: Sirpa Rasmus

4. Yllätykset

Yllätykset ovat osa elämää ja etenkin osa tulevaisuutta. Niiden ennakoiminen ja niihin varautuminen saattaa auttaa tekemään parempia päätöksiä nyt ja tulevaisuudessa. Tulevaisuusajattelun tavoite on haastaa miettimään yllätyksellisiä kehityskulkuja, mutta johdonmukaisesti. Tässä työpajassa käytimme jokerikortteja kuvaamaan tulevaisuuden mahdollisia (yllättäviä?) kehityskulkuja. Työpajan järjestäjät olivat ennalta määritelleet neljä jokerikorttia, joista he toivoivat pöytäkuntien keskustelevan. Nämä eivät ole enää varsinaisia yllätyksiä. Kaikki neljä näkyvät jo nykyhetkessä selkeillä tavoilla. Kuitenkin vielä muutama vuosi sitten usea näistä olisi ollut todellinen jokeri. Ja kehityskulut saattavat kiihtyä tai yllätykset uusiutua, joten on tärkeää pohtia, miten poronhoito voisi näihin viisaasti varautua.

Jokerikortit kuvaavat maailmanlaajuisia muutosvoimia, globaaleja ajureita, jotka saattavat vaikuttaa perustavanlaatuisesti poronhoidon toimintaympäristöön. Työpajan lähestymistavassa

tietyt muutosvoimat yhdistyvät osallistujien itse hahmottelemaan toimintaympäristön käsitekarttaan. Tulevaisuustyöpajoissa käsitellään joskus tutkijoiden mukanaan tuomia monimutkaisia skenaarionarratiiveja, tai luodaan tulevaisuutta kuvaavia narratiiveja työpajan osallistujien kesken (kts esim. Aalto ym. 2022). Koimme, että tällainen työmuoto olisi ollut vaikea ja epämotivoiva tähän työpajaan. Kun osallistujat rakensivat itse elinkeinon toimintaympäristön, ja tämän jälkeen pohtivat ajurien vaikutuksia siihen, oli oletettavissa, että osallistujat tuntisivat ”omistajuutta” tehtävää ja sen tuotoksia kohtaan.

Ennalta valmistellut jokerikortit olivat ”ilmastonmuutoksen kiihtyminen”, ”ilmastonmuutoksen voimakas hillintä ja vihreä murros”, ”sotatilan jatkuminen ja kustannusten karkaaminen” sekä ”pandemioiden aika”. Nämä kaikki (paitsi suoranaisesti pandemia) on mahdollista jatkoanalyysissä yhdistää maailmanlaajuisiin laajalti käytettyihin SSP-kehityspolkuihin (Shared Socio-economic Pathway). SSP-skenaariot voidaan yhdistää myös ilmastomallinnukseen, jota parhaillaan tehdään mm. CHARTER-hankkeessa. Kiihtyvä ilmastonmuutos on osa SSP-skenaariota ”Fossil fuel futures”, voimakas hillintä vastaa SSP-skenaariota ”Sustainability”, ja geopolittiset jännitteet ja sotatilan jatkuminen SSP-skenaariota ”Regional Rivarly” (O’Neill ym. 2017).

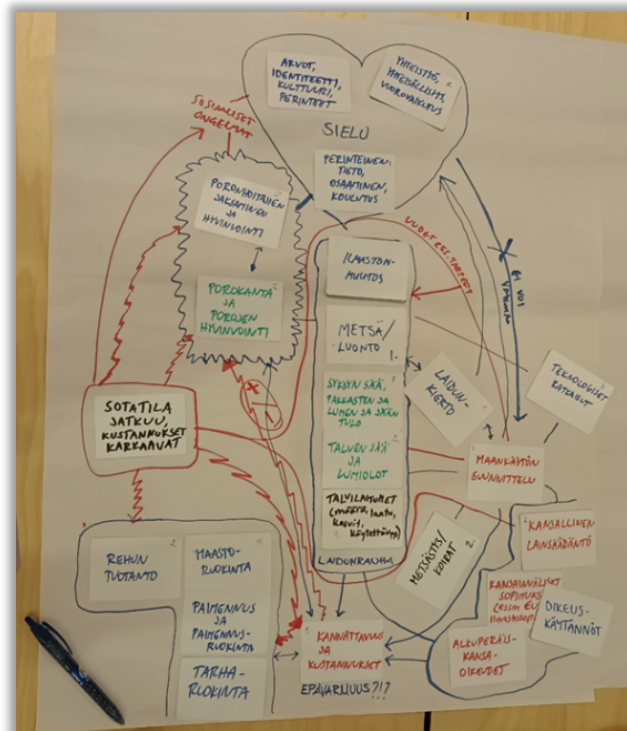
Työpajan kolmannessa osiossa pöytä 1 sai jokerikortin ”Sotatila jatkuu, kustannukset karkaavat”. Pöytä 2 sai jokerin ”Pandemioiden aika”, Pöytä 3 ”Ilmastonmuutoksen voimakas hillintä (”vihreä murros”)” ja Pöytä 4 ”Ilmastonmuutos kiihtyy / Sään ääri-ilmiöt yleistyvät”. Koska kaksi pöytää oli jo ensimmäisessä osiossa ottanut ilmastonmuutoksen osaksi nykyhetken toimintaympäristöä, otettiin tämä arvonnassa huomioon. Pöytäkunnan oli halutessaan mahdollista käydä hakemassa keskustelun mausteeksi vielä ylimääräinen ”pikkujokeri”. Pakassa olivat seuraavat ”pikkujokerit”: ”Elinkeino muuttuu elämäntavasta bisnekseksi”, ”Laaja kannattavuuskriisi – yhteisöllisyyden loppu?”, ”Laajamittainen porotauti iskee”, ”Lihansyönti loppuu kokonaan”, ”Muu maankäyttö [mikä] vie suuren osan laitumista”, ”Naiset muuttavat alaa”, ”Pakolaisvirtoja pohjoiseen”, ”Paluu entiseen ennen motorisoituja aikoja”, ”Poron arvo nousee muutenkin kuin rahallisesti”, ”Poronhoitoalueen eteläraja siirtyy pohjoiseen”, ”Uudet porotuotteet ja teknologian kehitys”, ”Vakava markkinahäiriö, lihaa ei saada kaupaksi”, ”Ympäristökatastrofi Lapissa tai lähialueilla”. Osa näistä yllätyksistä on hyvinkin suuria ja vakavia, osa pienempiä tai paikallisempia ja osa iloisia. Yllätykset valikoitiin kesän 2022 Poroparlamentin aikana järjestetyn kyselyn vastauksista. Kyselyssä pyydettiin listaamaan elinkeinossa jo koettuja yllätyksiä, ja aavistelemaan tulevaisuudessa mahdollisia yllättäviä kehityskulkuja. Pöytä 1 kävi vetämässä itselleen vielä pikkujokerin ”Paluu entiseen ennen motorisoituja aikoja”.

Seuraavaksi vedämme yhteen keskusteluja, joita pöydissä käytiin neljän jokerin ympärillä.

4.1 Sotatila jatkuu, geopoliittinen jännite pysyy

Pöydässä 1 keskusteltiin tilanteesta, jossa sotatila jatkuu ja kustannukset karkaavat (kuva 8). Pöydässä oli otettu lisäty ilmastonmuutos osaksi toimintaympäristöä jo työpajan ensimmäisen osion aikana.

Kuva 8. Pöydässä 1 rakennettu toimintaympäristö ”sotatilan jatkuminen ja kustannusten karkaaminen” -jokerikortista keskustelun jälkeen. Kuva: Ilona Mettiäinen

Kustannusten kasvu liittyy esimerkiksi polttoaineen hinnan kohoamiseen sekä rehun hinnan nousuun. Kuvassa 8 näkyvä linkitys sotatilan jatkumisesta rehun tuotantoon sekä porojen lisäruokintaan. Sotatilan jatkuminen uhkaa näin pordonhoidon kannattavuutta. Mahdollista on myös porojen hyvinvoinnin heikkeneminen, jos riittävään lisäruokintaan tai paimennukseen moottoriajoneuvoilla ei ole varaa. Lisäksi geopoliittiset jännitteet ja yleinen epävarmuus vaikuttavat kaikkien, myös pordonhoitajien jaksamiseen ja hyvinvointiin.

Kuvassa 8 esitetään myös ilmastonmuutoksen sekä sotatilan jatkumisen yhteisvaikutuksena tarve uusille resursseille. Ilmastonmuutos saattaa lisätä painetta ruokkia poroja enemmän, ja kun samanaikaisesti rehun hinta nousee, saattaa tuloksena olla kannattavuuden vaarantava kierre.

Pöydässä 1 nähtiin poronhoidon asema sotatilan jatkuessa kaksijakoisena. Toisaalta ruokintakustannukset saattavat nousta, mutta samalla alkutuotannon rooli korostua. Tämä saattaa lisätä poronlihan kysyntää ja hintaa. Kotimaisen alkutuotannon merkitys mahdollisesti korostuu, jos paine omavaraisuuteen lisääntyy. Ruoan hinnan nousu saattaa lisätä alkutuotannon merkitystä kansallisesti mutta myös yksilötasolla. Pöydän keskusteluissa huomioitiin, että vaikka välillä menisi huonosti, ruoka ei ainakaan lopu poronhoitajilta.

Pöydässä 1 huomautettiin myös, että paine kansalliseen energiavaraisuuteen on kasvussa, energian tuonnin loppuessa Venäjältä. Edelleen pohdittiin, lisääkö sähköntuotannon omavaraisuuden vaatimuksen lisääntyminen – sekä sotatilan jatkumisen että vihreän siirtymän johdosta – maankäytön paineita poronhoitoalueella.

Myös pöydässä 4 keskusteltiin sotatilan jatkumiseen liittyvistä huolista, ja mainittiin pelko mahdollisesta Ukrainassa tapahtuvasta ydinonnettomuudesta. Tässä yhteydessä muistettiin, kuinka Tšernobylin onnettomuus vaikutti poronhoitoon 1980-luvulla.

4.2 Pandemioiden aika

Pöydässä 2 keskusteltiin jokerikortista ”pandemioiden aika”. Tällä viitattiin erityisesti käsillä olevaan COVID-19 pandemiaan. Erään mielipiteen mukaan koronan aiheuttama muutos ei tuntunut poronhoidossa yhtä voimakkaana kuin monilla muilla yhteiskunnan aloilla. Poronhoitajat asuvat syrjässä kaukana keskuksista, ruokaa on omasta takaa, eivätkä rajoituksen muuttaneet valtavasti elämää. Tässä yhteydessä huomattiin poronhoidon vahvuus ja sitkeys (resilienssi) poikkeusaikoina. Se toimii syrjäseuduilla, ja elämä jatkuu melkein samana, vaikka olisikin pandemiakin. Huomattiin myös, että alueen huoltovarmuus on korkealla, vaikka rajat menisivät kiinni. Poronlihan tuotanto pyörisi joka tapauksessa. Jos nälkä tulisi, poronhoito olisi tärkeä alueellinen selviytymiskeino.

Pöydässä 2 tunnistettiin kuitenkin koronan aiheuttamia kulttuurin muutoksia. Ennen kämpillä oli enemmän sosiaalisia tilanteita, nyt kommunikointi hoidetaan yhä enemmän puhelimilla. Pandemia tavallaan toi digiloikan, jonka hyvin puolina nähtiin, ettei joka kokouksen takia tarvitse lähteä ajamaan. Taloudellisen ja ajan säästön lisäksi se säästää myös luontoa.

Pöydässä annettiin esimerkkejä pandemian negatiivisista vaikutuksista poronhoitoon. Eräissä tapauksessa lihanmyynnin kanavat menivät tukkoon, ja poronlihalle piti saada uudet ostajat. Suoramyyntissä hinta pysyi samana, mutta suuret ostajat pudottivat hintoja. Lisäksi yksittäiselle perheelle tilanne saattoi olla katastrofaalinen, mikäli jalkeilla ei ollut työkykyisiä ihmisiä.

Käytännön toimia oli esimerkiksi se, että erotuksiin ei saanut tulla vieraita. Lisäksi porokämpille hommattiin käsidesiä, yritettiin varoa muutenkin, keskusteltiin koronarokotteista ja kehoitettiin ottamaan rokotteet. Varautumiseksi katsottiin myös toimien hajauttaminen. Varautumisen parantamiseksi ehdotettiin, että poronhoitajien yleistä terveydenhuoltoa tulisi parantaa. Pitäisi olla parempi mahdollisuus päästä lääkäriin myös onnettomuuksien sattuessa. Ehdotettiin myös, että suunnitelmallisuutta pitäisi kehittää ja arveltiin, että paliskuntien sisäistä työnjakoa voisi kehittää. Varautuminen ennen kokemattomiin tilanteisiin koettiin vaikeaksi. Toisaalta ajateltiin, että varautumistoimet kehittyvät sitten, kun tilanne on päällä.

Pöydässä 2 tunnistettiin myös uhka, että taudit alkaisivat tarttua ihmisten ja eläinten välillä. Sana ”Zoonoosi” lisättiin käsitekartalle (Kuva 9). Pohdittiin, voiko porojen uusiin tauteihin varautua rokotuksilla. Lisäksi huomattiin, että ilmastonmuutos saattaa tuoda loisia pohjoisemmaksi, ja näihin voi auttaa loislääkitys. Lisäksi arveltiin, että CWD:n (hirvieläinten näivetystauti, chronic wasting disease) tapauksessa pitäisi mahdollisesti vetää aitoja alueiden välille. Todettiin, että tällaisiin tilanteisiin pitäisi jotenkin ennalta varautua, organisoida ihmisiä ja tehdä suunnitelmia.

Kuva 9. Pöydässä 2 rakennettu toimintaympäristö "pandemioiden aika" -jokerikortista keskustelun jälkeen. Kuva: Sirpa Rasmus.

4.3 Vihreä siirtymä ja ilmastonmuutoksen voimakas hillintä

Pöytä 3 pohti tilannetta, jossa ilmastonmuutoksen voimakas hillintä ja vihreä siirtymä ohjaavat tulevia kehityskulkuja. Pöydässä tunnistettiin erityisesti sähköntuotannon lisääntyminen esimerkiksi tuulivoiman kautta sekä kaivosten lisääntyminen mineraalien tuottamiseksi akkuteknologiaa varten. Maankäytön ongelmien ajateltiin korostuvan, erityisesti tuulivoiman ja kaivosten lisääntyessä vihreän siirtymän myötä. Tilanne nähtiin ristiriitaiseksi ja haasteelliseksi poronhoitoalueella. Esitettiin, että sähköön siirtyminen fossiilisten energialähteiden sijaan ei ole kestävä ratkaisu. Lisäksi arveltiin, että sähkökäyttöiset välineet eivät poronhoidossa ole niitä parhaita. Pohdittiin toisaalta sitäkin, että mikäli poronhoitajat itse käyttävät sähköllä toimivia välineitä, olisi tavallaan oikeudenmukaista hyväksyä myös muutokseen liittyvä maankäytön

muutos poronhoitoalueella. Todettiin, että teknologinen kehitys saattaa parantaa akkuteknologiaa tulevaisuudessa, mutta suotuisan kehityksen ei nähty olevan itsestään selvä.

Käsittekartassa (Kuva 10) näkyy vaikutusnuoli vihreästä siirtymästä poronhoidon kannattavuuteen ja kustannuksiin. Tuet ja vahingonkorvaukset liittyvät näihin kiinteästi. Keskustelussa pohdittiin muun muassa poroille aiheutuvien liikennevahinkojen mahdollista kasvua, kun teiden ja muun infrastruktuurin rakentaminen lisääntyy. Kustannukset ja korvaukset liittyvät myös poronhoidon imagoon.

Pöydässä 3 piirrettiin myös vaikutusnuoli vihreästä siirtymästä luottamukseen eri toimijoiden välillä. Keskusteluissa todettiin, että esimerkiksi tuulivoima koetaan vihreän siirtymän mukaiseksi tavaksi tuottaa sähköä, mutta toisaalta sen koetaan haittaavan poronhoitoa toteutuessaan paliskunnan herkillä alueilla. Luottamusta saattaa heikentää se, että tuulivoimaan liittyvä lainsäädäntö on vielä kehittymätöntä ja poronhoitajat kokevat vaikutusmahdollisuutensa tuulivoimahankkeissa pieniksi.

Kuva 10. Pöydässä 3 rakennettu toimintaympäristö ”ilmastonmuutoksen voimakas hillintä ja vihreä murros” -jokerikortista keskustelun jälkeen. Kuva: Sirpa Rasmus.

Vihreän siirtymän myönteisenä puolena nähtiin suojelualueiden lisääntyminen. Toisaalta huomautettiin myös Kilpisjärven Mallan tilanteesta. Malla on tiukasti suojeltu, eikä sinne saisi päästää poroja. Ratkaisuja tulisi löytää, joilla estettäisiin porojen aiheuttamaa kasvien

polkeutumista. Luonnonpuistot eivät tue poronhoitoa, kuten väljemmät säännöt omaavat kansallispuistot. Uhkaksi koettiin mahdolliset vaatimukset poromäärien vähentämiseksi vihreän siirtymän myötä. Tämä voisi johtaa myös poronhoitajien vähenemiseen, mikä voisi vaarantaa koko poronhoidon jatkuvuuden tulevaisuuteen. Toisaalta arveltiin myös, että uusien haasteiden edessä poronhoitajien välinen yhteisöllisyys korostuisi.

Pöydässä 3 huomattiin myös, että ilmastonmuutoksen hillintä ja vihreä siirtymä vaativat resursseja myös poronhoidolle. Resurssin puutteen (sekä sopeutumiseen että hillintään) ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen vaatimusten välinen ristiriita saattaa myös vähentää luottamusta toimijoiden välillä.

Niinikään pöydässä 3 pohdittiin myös pohjoisen ihmisten mahdollisuutta vaikuttaa ilmastonmuutokseen. Arveltiin, että pieni määrä ihmisiä voi vaikuttaa vain vähän. Toisaalta huomattiin, että ilmastonmuutoksen hillintätoimet ovat myös moraalisia (jos itse ei tehdä mitään, voiko muiltakaan vaatia ilmastotoimia). Lisäksi huomattiin, että pienistä ihmisistä ja teoista muodostuu iso virta, joka saattaa vaikuttaa. Näin ollen on pakko miettiä myös omia käytäntöjä. Pessimistisenä näkökulmana esitettiin, että ihminen tuhoaa itsensä, ja luonto sitten pärjää.

Pöydässä 3 todettiin, että monet kunnat (esim. Inari) ja toimijat saavat pohjoisessa tuloja matkailusta. Vihreän siirtymän toteutuessa arveltiin, että syyllistäminen kansainvälisestä lentoliikennestä tukevasta matkailusta saattaa lisääntyä. Pöydässä 3 pohdittiin myös sitä, kenellä on oikeus lentää sen aiheuttamien ilmastovaikutusten vuoksi. Hieman ihmeteltiin lentämistä pohjoiseen metsästämään.

Poronhoidon koettiin voivan varautuva jollain tavalla vihreään siirtymään. Pöydässä 3 esitettiin, että poronhoitajille varautumista on, kun he valmistautuvat puolustautumaan oikeusteitse pitääkseen poronhoitajien puolia, jos ”laitumet muuttuvat ilmastonmuutoksen hillinnän areenoiksi”. Pöydässä 3 heräsi myös huoli siitä, jos polttomootorilla toimivat kulkuneuvot kielletään vihreän siirtymän yhteydessä. Tähän pohdittiin ratkaisuja teknologisen kehityksen ja perinteisten keinojen yhdistämisellä. Esimerkiksi dronit nähtiin hyvänä mahdollisuutena, ja myös porokoirien käyttö nousi keskusteluun.

Vihreä siirtymä nähtiin tavallaan tarpeellisena asiana. Todettiin että poronhoito ja ilmastonmuutoksen hillintä voisivat olla synergiasa. Metsä on hiilinieluna toimiva uusiutuva luonnonvara. Jos sitä säästetään laajamittaisilta hakkuilta, pienenevät myös metsätalouden laitumia heikentävät vaikutukset. Lisäksi ajateltiin, että fossiilisten polttoaineiden vähentäminen puhdistaisi ilmaa, mikä auttaisi lupon kasvua ja näin parantaisi porojen hyvinvointia. Huomautettiin kuitenkin, että metsätaloutta ei sinänsä vastusteta, mutta se pitäisi tehdä ”oikein”.

4.4 Ilmastomuutos kiihtyy

Pöydässä 4 keskusteltiin ilmastomuutoksen kiihtymisen mahdollisista vaikutuksista poronhoitoon. Keskustelussa tuotiin esiin sään ääri-ilmiöt, jotka vaikeuttavat talvella luonnonlaitumia käyttävää poronhoitoa. Maan päälle voi syntyä jääkerros lämpötilan seilatessa syksyllä nollan molemmin puolin. Jäätynyt pohja tekee jäkälän saatavuuden poroille mahdottomaksi. Toisaalta muuallekin lumipeitteeseen voi syntyä jäisiä kerroksia, jotka vaikeuttavat talvilaidunten käyttöä. Toisaalta todettiin jäkälälaidunten elpyvän, mikäli talvikaivuu on joinakin talvina mahdotonta.

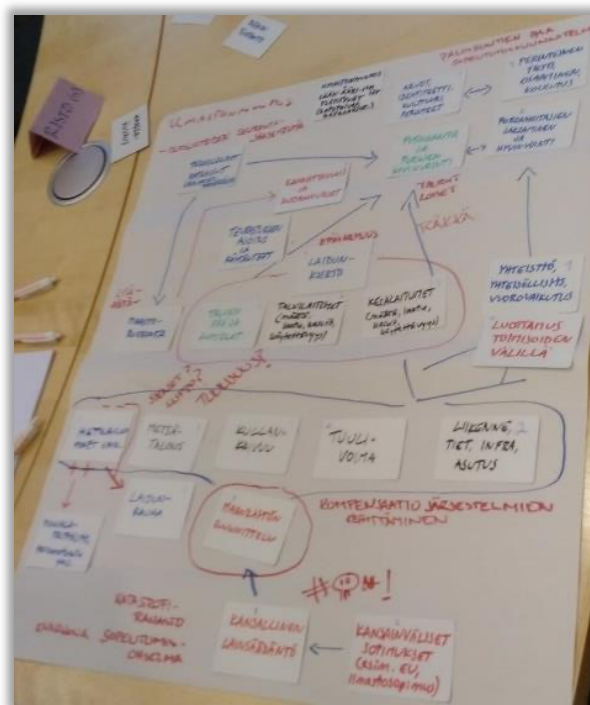
Ilmastomuutoksen vaikutukset kohdistuvat myös mahdollisesti kesälaitumiin. Pöydässä 4 pohdittiin, kuivuvatko laajat jänkäalueet, joita käytetään kesälaitumina. Olisiko tällöin jopa pakko vähentää poromäärää? Arveltiin myös ilmastomuutoksen lisäävän hyönteiskiusua (räkkää) jo siinä mittakaavassa, että se on poroille vahingollista. Huolta aiheutti myös ajatus poroihin kohdistuvien tautien ja loisten lisääntymisestä muuttuvassa ilmastossa (muun muassa CWD mainittiin).

Ilmastomuutoksen kytkeytyneisyys muihin poronhoidon toimintaympäristön elementteihin pöydän 4 käsittekartassa on esitetty kuvassa 11. Ilmastomuutoksen ja maankäytön linkitykset, ja maankäytön suunnittelu koettiin kriittisinä. Laidunten kunnon nähtiin olevan suuri epävarmuustekijä tulevaisuudessa ilmastomuutoksesta johtuen. Lisäksi arveltiin, että muu maankäyttö rajoittaa merkittävästi mahdollisuuksia sopeutua ilmastomuutoksen mukanaan tuomiin ääreviin olosuhteisiin laidunkiertoa muuttamalla ja paimennusta lisäämällä. Esimerkkeinä käytettiin vaikeita talvia 2019–2020 ja 2021–2022. Näiden aikana porot olivat kaivuun tullessa mahdottomaksi hajonneet ympäriinsä. Mainittiin muun muassa, että kun porot lähtivät vaeltamaan talvena 2019–2020, niitä oli turha yrittää ruokkia maastossa: oli pakko laittaa kulkureita aitoihin. Lisäksi huomautettiin, että ”tuhotalvena porot leviää niin, että niitä on mahdoton koota tai energia ja raha menee kokoamiseen”.

Ilmastomuutoksen nähtiin lisäävän hätä- ja tarharuokintaa, mikä kasvattaa kustannuksia ja heikentää poronhoidon kannattavuutta, kuten nähtiin viime aikojen vaikeina talvina. Varautumiskeinoina nähtiin ilmastomuutokseen liittyvien kompensaatiosysteemien kehittäminen, katastrofirahaston perustaminen sekä poronhoidon sopeutumishjelman kehittäminen. Pöydässä 4 huomautettiin, että Ruotsissa ja Norjassa oli katastrofitalvena 2019–2020 armeija ja Punainen Risti auttamassa poronhoitajia, mutta Suomessa kukaan ei tarjoutunut auttamaan poronhoitajia, vaikka he olivat töissä yötä päivää. Ruokintaan on varauduttava jo ennen talvea, mikä on haaste. Ja vaikka ruokintaa tehtäisiin joka talvi, huonon talven koittaessa ruokintakausi voi tuplaantua, jolloin tavalliset valmistelut eivät riitä mahdollistamaan ruokintaa koko tarvitukseksi ajaksi.

Pöydässä 4 esitettiin, että katastrofirahasto pienentäisi henkistä taakkaa ja lisäisi poronhoitajien hyvinvointia. Elinkeino itse, valtio ja ehkä kunnatkin voisivat sijoittaa yhteiseen pottiin. Tätä voisi perustella sillä, että poronhoito on iso elinvoimatekijä kunnassa ja vaikuttaa positiivisesti paikallistalouteen.

Porotalouden sopeutumishjelma, sopeutumissuunnitelma tai ilmastotiekartta nähtiin yhdeksi keinoksi tuoda suunnitelmallisuutta elinkeinoa tukemaan. Tämä nähtiin mahdolliseksi varautumisen välineeksi myös paliskuntatasolla. Lisäksi olemassa olevaa lainsäädäntöä pidettiin kykenemättömänä vastaamaan poronhoitoa kohtaaviin, myös ilmastonmuutokseen, liittyviin haasteisiin. Ennakoivan seurantajärjestelmän kehittämistä pidettiin hyvänä ideana. Seurantajärjestelmässä pitäisi tunnistaa merkkejä vaikeasta talvesta jo syksyllä, jolloin varautumistoimenpiteitä ehtisi valmistella. Esimerkiksi porojen kunto ja maapohjan laatu saattaisivat olla asioita, jotka vinkkaisivat siitä, tuleeko talvesta vaikea. Lisäksi huomautettiin, että poron pötsin sisällöstä voi päätellä talvilaitumien kuntoa. Jos pötsissä on sammalia, laidun on tosi huono. Poro priorisoi esimerkiksi jäkälän ja syö huonompia kasveja vain, jos muuta ei ole saatavilla. Seurantajärjestelmä voisi ottaa huomioon myös olosuhteita jo kesällä ja syksyllä, jolloin mittareina olisivat esimerkiksi paha räkkä, sienien niukkuus ja maapohjan jäätyminen. Kaikki nämä ovat riskitekijöitä tulevaa talvea ajatellen. Runsas sienisato esimerkiksi on suojaava tekijä porojen ollessa hyvässä kunnossa talvea ajatellen.

Kuva 11. Pöydässä 4 rakennettu toimintaympäristö ”ilmastonmuutoksen kiihtyminen” - jokerikortista keskustelun jälkeen. Kuva: Sirpa Rasmus.

Ilmastonmuutokseen nähtiin liittyvän paljon epävarmuustekijöitä, joista osa saattaa samanaikaisesti olla poronhoidolle sekä haitallisia että edullisia. Esimerkiksi matkailun nähtiin mahdollisesti lisääntyvän Pohjois-Suomessa, kun lumivarmuus Euroopan kohteissa vähenee ja kesät kuumenevat. Matkailun lisääntyminen toisi tuloja myös monialayrittäjänä toimiville poronhoitajille. Toisaalta lisääntyvä matkailu saattaa heikentää porojen laidunrauhaa. Epävarmoja oltiin myös ilmastonmuutoksen suhteesta lupon ja sienien määrään ja saatavuuteen. Esimerkiksi tuulisuuden lisääntyminen voisi lisätä ”lupposadetta”, jolloin puissa korkeammalla oleva loppo päätyisi lumen päälle tarjoten poroille ravintoa. Pöydässä 4 huomautettiin, että olisi hyvä löytää edulliset olosuhteet, joissa loppo kasvaisi. Ilmastonmuutoksen ajateltiin lisäävän puunkasvua, ja tämä saattaisi ideaalitulanteessa lisätä myös lupon määrää talousmetsissä, mikäli hakkuumäärä ei nousisi nykyisestä. Pohdittiin, olisiko esimerkiksi kaistahakkuissa mahdollista jättää vanhaa puustoa, jolloin loppo voisi ehkä siirtyä vanhoista kuusista nuorempiin puihin. Sienien kohdalla ei ollut selkeää käsitystä siitä, miten ilmastonmuutos vaikuttaa niiden satoisuuteen.

Ilmastonmuutoksen arveltiin tuottavan olosuhteita, joihin sopeutuminen paikallisen ja kokemusperäisen perinnetiedon avulla ei onnistu. Kyseessä on uusi tilanne, joka on jo nyt todellisuutta, eikä siihen löydy helppoja ratkaisuja. Esimerkiksi huolenaiheena oli, että kun porojen käyttäytymisen ennakoitavuus vähenee, on porotöitä vaikea toteuttaa (esimerkiksi rykimän ja porojen luontaisen laidunkierron hyödyntäminen porotöissä).

Myös pöydässä 3 pohdittiin ilmastonmuutosta. Esitettiin, että ikiroudan sulaminen Siperiassa johti pernaruttoepidemiaan porojen keskuudessa tappaen tuhansia poroja. Lisäksi oli huolta siitä, että paarmat ja hyttysset ”syövät poron elävältä”. Lisäksi huomautettiin, että viikkojen lämpö rakkäkesänä olisi erittäin haasteellista.

4.5 Yhteenvedo: Haasteita ja selviytymiskeinoja

Vedämme lopuksi yhteen työpajan toisen osion tuloksia keskittyen poronhoidon nopeasti kehittyneisiin haasteisiin ja selviytymiskeinoihin. Myös Poro- ja Kalapäivien aikana pidettyjä tutkijoiden esityksiä on käytetty materiaalina tätä kirjoitettaessa. Yhteenvedo on taulukossa 7.

Yllä käsitellyt ”yllätykselliset kehityskulut” eivät ehkä enää tänään ole yllätyksiä. Poronhoitajien kokemusten mukaan ilmastonmuutoksen näkyvät vaikutukset eivät ole tulevaisuuteen kuuluvia uhkia, vaan osa poronhoidon toimintaympäristöä jo tänään. Pärjäämistä ja sopeutumista tehdään elinkeinon arjessa. Ilmastonmuutoksen vaikutuksista esimerkkeinä ovat pari viime aikaista huonoa poronhoitotalvea, 2019–2020 ja 2021–2022. Poronhoitajien todellisuus saa myös tukea viimeaikaisesta tutkimuksesta, jonka mukaan Arktinen alue lämpenee neljä kertaa nopeammin

kuin maailman ilmasto keskimäärin (Chylek ym. 2022). Monet esille tulleet toimintaympäristön nykyiset haasteet ja ilmastonmuutoksesta aiheutuvat vaikutukset ovat yhteisiä Barentsin alueella (AMAP 2017), mutta ratkaisut voivat olla erilaisia, kuten talven 2019-2020 vaikeisiin olosuhteisiin vastaamiseksi tehtyjen toimenpiteiden erot Pohjoismaiden välillä osoittavat.

Toisaalta ilmastonmuutoksen hillintäkin on osa Suomen poronhoidon todellisuutta. Suomen tavoite saavuttaa hiilineutraalius vuoteen 2035 mennessä on yksi Euroopan kunnianhimoisimmista. Vaikka ilmastonmuutoksen hillintä nähdään välttämättömäksi, poronhoidon kohdalla seurauksena on koettu lähinnä lisää sopeutumispaineita. Tuulivoima lisääntyy poronhoitoalueella. Tämä on uusi maankäyttömuoto, ja muiden maankäyttömuotojen rinnalla se johtaa käytettävien laidunmaiden pienenemiseen. Huonosti suunniteltuna sen koetaan johtavan porojen laidunrauhan häiriintymiseen. Pitkät välimatkat ja polttoaineiden käyttö poronhoidon töissä aiheuttavat poronhoitajille lisäkustannuksia autoilun vähentämistavoitteiden myötä.

Sotatila lähialueilla ei ole enää mahdollinen tulevaisuuden yllätys, vaan todellisuutta Ukrainassa. Poronhoitoon tämä on vaikuttanut esimerkiksi polttoaineiden, lannoitteiden ja rehujen hintojen nousun myötä. Neljänneksi, maailmanlaajuinen pandemia on ollut totta jo viimeiset kolme vuotta. Tätä ei olisi monikaan ennustanut ennen COVID-19 pandemian alkua. Korona johti laajoihin vaikutuksiin, erityisesti kansainvälisen matkailun vähenemiseen, ja nämä näkyivät myös poronhoitoalueella. Kotimaan matkailun lisääntyminen korvasi ainakin osan matkailijoiden vähenemisestä.

Taulukko 7. Maailmanlaajuisten muutosvoimien aiheuttamia haasteita porotaloudelle ja esimerkkejä selviytymis- ja varautumiskeinoista. Muu maankäyttö nostettu omaksi kohdaksi.

Tulevaisuuden haasteet	Varautumiskeinot
<p>Ilmastonmuutoksen kiihtyminen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sään ääri-ilmiöiden yleistyminen, esimerkiksi hellejaksot ja myrskyt - Ennen kokemattomat lumiolot, kuten hyvin syvä lumi tai hyvin lyhyt lumikausi - Yleistyvä laidunten jäätyminen tai homehtuminen, jäiset lumikerrokset - Kuivat ja kuumat kesät - Porojen taudit, loiset ja räkkä - Muutokset jäkälän, lupon ja sienten kasvussa 	<ul style="list-style-type: none"> - Nopeasti reagoiva katastrofirahasto ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi, esimerkiksi kuntien ja valtion rahoittamana; - Kompensaatiojärjestelmä ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi; - Seurantajärjestelmä vaikeiden olojen ennakoimiseksi ja niihin varautumiseksi. - Hätäräukinta ja ulkopuolinen apu kriisin hetkellä (esim. armeija, kuten Ruotsissa ja Norjassa). - Resursseja poronhoitajille sopeutua ja selvittää; - Metsänhoidon ratkaisut, jotka ovat poronhoidolle hyödyllisiä.
<p>Ilmastonmuutoksen hillintä ja vihreä murros:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uusiutuvien energiantuotantomuotojen lisääntyminen poronhoitoalueella (esim. tuulivoima); - Kaivosten lisääntyminen, kun akkuteknologiaan vaadittavien mineraalien kysyntä kasvaa? - Suojelualueiden tuki poronhoidolle (mikäli poroja ei suljeta niiden ulkopuolelle); - Paine vähentää bensakäyttöisten moottoriajoneuvojen käyttöä; - Kansainvälisen lentomatkojen väheneminen; - Poronhoitajien mahdollinen väheneminen; - Poronhoidon kannattavuuden väheneminen muun maankäytön seurauksena? 	<ul style="list-style-type: none"> - Teknologisten ratkaisujen (esim. droonit) ja perinteisten keinojen (esim. porokoirat) yhdistäminen; - Oikeusjutut poronhoidon oikeuksien varmistamiseksi; - Tuet, kompensatiot ja vahingonkorvaukset oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi; - Poronhoidolle kulttuurinen / vihreä sertifikaatti; - Metsien hoitaminen samanaikaisesti hiilinieluinä ja porolaitumina; - Fossiilisten polttoaineiden vähentäminen, mikä puhdistaa ilmaa, ja näin parantaa lupon kasvua?
<p>Sotatila jatkuu: kustannukset karkaavat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rehun hinnan nousu; - Polttoaineiden hinnan nousu; - Uusi "Tšernobyl" Ukrainassa? - Omavaraisuuden lisääntymisen vaatimus niin ruoan kuin energian tuotannossakin. 	<ul style="list-style-type: none"> - Alkutuotannon merkityksen korostuminen hyödyttää poronhoitoa (esim. lihan kysyntä ja hinta)
<p>Pandemiat</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uusien lihan myyntikanavien hakeminen; - Suurten ostajien hinnan lasku; - Matkailijoiden kato; - Vaikeudet työn järjestämiselle perheen sisällä, jos ei työkykyisiä; - Yhdessä tehdyn työn ja tapaamisten muuttuminen - Ihmisten ja eläinten välillä tarttuvien tautien riskit tulevaisuudessa (zoonoosit)? 	<ul style="list-style-type: none"> - Ulkopuolisten pääsyn rajoittaminen erotuksiin - Rokotusten ottaminen - Hygieniasääntöjen noudattaminen - Digiloikan vaatimusten omaksuminen - Poronhoitajien terveydenhuollon parantaminen - Omavaraisuus ruoan suhteen poronhoitajien kohdalla - Syrjäseuduilla asuminen ja sen onni - Suunnitelmallisuuden parantaminen ja kriisiajan tehtävien jakaminen
<p>Muu maankäyttö</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lisääntyvän muun maankäytön kerrannaisvaikutukset poronhoitoon ja saatavilla oleviin laitumiin ja laidunrauhaan. 	<ul style="list-style-type: none"> - Paliskunnissa yksi henkilö, joka hoitaa poronhoidon suhteita muihin maankäyttäjiiin. - Kokonaisvaltainen suunnittelu paliskunnan alueella, joka pystyisi huomioimaan monien maankäyttömuotojen yhteisvaikutukset poronhoitoon. - Sosio-kulttuuristen vaikutusten huomioiminen ympäristövaikutusten lisäksi.

Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että poronhoito on tilanteessa, jossa se jokseenkin yllätyksellisesti joutuu sopeutumaan moniin samanaikaisiin muutosvoimiin, jotka eivät ole poronhoitajien omassa hallinnassa. Pahimmassa tapauksessa maailmanlaajuiset yritykset hillitä ilmastonmuutosta epäonnistuvat, vaikka samalla vihreän siirtymän vaatimat maankäyttöratkaisut lisääntyvät poronhoitoalueella. Geopoliittiset jännitteet ja sotatila lähialueilla jatkuvat, ja pandemioiden aikakin on tullut jäädäkseen. Kansainvälisten matkailijoiden määrä vähenee ja monialayrittäjyys vaikeutuu. Yleistyvät vaikeat talviolot lisäävät lisäruokinnan tarvetta, ja samanaikaisesti rehun ja polttoaineiden hinnat nousevat. Yhteisvaikutuksena saattaa olla kierre, joka vaarantaa poronhoidon kestävyden ja jatkuvuuden. Lisäksi koetaan paikallisempia ja pienempiä yllätyksiä.

Tilanne ei kuitenkaan ole toivoton. Mahdollisiksi selviytymis- ja varautumiskeinoiksi nousivat muun muassa lisäresurssit sopeutumiseen, sekä yhteistyön lisääminen niin poronhoitajien kesken kuin myös poronhoitajien ja muiden toimijoiden välillä. Tulevaisuudesta ajatellaan myös toiveikkaasti. Seuraavassa osiossa käsittelemme porotalouteen liittyviä tavoitteita ja unelmia, ja miten näiden avulla voisi vaikuttaa elinkeinon jatkuvuutta uhkaaviin tekijöihin ja varmistaa poronhoidon tulevaisuus myös uusille sukupolville.

5. Unelmat

5.1 Unelmat ja niiden kohdistaminen

Unelmia käsittelevä osio alkoi tehtävällä, jossa jokainen osallistuja kirjoitti paperille yhden poronhoitoon tai porotalouteen liittyvän unelman tai tavoitteen. Tämä sai olla henkilökohtainen tai yleisempi, mutta kuitenkin sellainen, jonka pystyi jakamaan keskustelussa. Tämän jälkeen jokainen osallistuja asetti tarranuolen toimintaympäristön käsitekarttaan, merkitsemään kohtaa, joka hänen mielestään on kriittisin kyseisen unelman toteutumisen kannalta. Kun kaikki nuolet oli asetettu, jokainen kertoi vuorollaan unelmansa tai tavoitteensa ja perusteli nuolen paikan. Tämän jälkeen keskusteltiin vielä siitä, minkä pitäisi muuttua, jotta unelmien toteutuminen mahdollistuisi, ja kuka tai mikä vaikuttaa näihin muutoksiin. Pohdittiin myös sitä, onko erilaisten tavoitteinen toteutuminen mahdollista yhtä aikaa.

Listamme taulukossa 8 pöydissä esitettyjä unelmia. Kaikissa pöytäkunnissa jaettiin ajatus siitä, että toivotussa tulevaisuudessa poroelinkeino on edelleen olemassa – hyvinvoivana ja kestävä – ja että ”elämä porojen kanssa” on edelleen mahdollista. Enemmän tai vähemmän yksityiskohtaisia unelmia ja tavoitteita voi yhdistää laajemmiksi kokonaisuuksiksi: elinkeinon ja

Taulukko 8. Työpajan osallistujien porotalouteen ja poronhoitoon liittyviä unelmia ja tavoitteita.

Laajemmat unelmat ja tavoitteet	Esimerkkejä pöydissä listatuista unelmista
Elinkeinon ja poronhoitokulttuurin jatkuvuus	<ul style="list-style-type: none"> - Elinvoimainen, hyvinvoiva ja taloudellisesti kannattava, luonnonlaitumiin perustuva porotalous - Luonnonmukainen poronhoito - Saada elää tulevaisuudessa(kin) poronhoidossa / -taloudessa. "Elämä porojen kanssa" - Poronhoidon jatkuvuuden turvaaminen tulevaisuuteen - Saamelainen poronhoito säilyy ja pystyy toimimaan kannattavasti, perinteet säilyvät - Poronhoito siirtyy sukupolvelta toiselle omassa perheessä ja että voisi itse olla läsnä tuleville sukupolville siirtämässä tietojaan, arvojaan, taitojaan - Hyvinvoiva, elinvoimainen elinkeino - Kestävä ja jatkuva poronhoito
Paremmat laitumet	<ul style="list-style-type: none"> - Tasapaino luonnonvarojen ja maankäytössä niin, että alueen luonto tarjoaa kestävästi hyvää pohjoisen ihmisille - Lastenlapsien poroilla on käytettävissä hyvät kesä- ja talvilaitumet - Laidunten ennallistaminen; monitavoitteinen kestävä käyttö; luonnon monimuotoisuuden elpyminen - Suotuisat ilmastot (säät) - Maailma ilman kriisejä [tämä liittyi ilmastokriiseihin]
Lainsäädännön kehittyminen	<ul style="list-style-type: none"> - Poroelinkeino tunnustetaan oikeudenhaltijana ja poronhoitajilla/paliskunnilla on tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa maankäyttöön alueellaan - Eri toimijoista avaimet ratkaisuun / ongelmien syyt ovat suht samat -> maankäyttö / lainsäädäntö. - Poronhoito-oikeuden parempi tunnustaminen maankäytössä - Lainsäädännön kehittyminen (poroluku, korvaukset/tuet, maankäyttö, omistus/hyödyntämisoikeus) - Pystyisi vaikuttamaan maankäyttöhankkeeseen, joka ollut pitkään uhkana poronhoidolle -> päästäisiin kehittämään elinkeinoa
Parempi ymmärrys ja yhteiselo elinkeinojen välillä	<ul style="list-style-type: none"> - Poronhoidon arvostus nousujohteisesti - Yhteiskunnallisen yhteistyön ja keskustelun lisääminen -> tiedon lisääminen - Yhteistyö mukavassa ilmapiirissä - Hillitä kilpailevan yhteisön tunteita kohtuullisiksi - Elinkeinojen välinen sopusointu ja yhteisymmärrys – mahdollisuus elää ja tulla toimeen - Yhteisymmärryksen ja synergian lisääntyminen eri luontoelinkeinojen välillä - Porotalouden ja muun elinkeinoelämän sopuisa yhteiselo!

5.2 Poronhoidon toivotut tulevaisuudet ja kolme horisonttia

Keskustelut unelmista ja tavoitteista analysoitiin käyttäen ”Kolme horisonttia” -lähestymistapaa. Tässä ensimmäinen horisontti kuvaa asioita, joiden tulisi muuttua, jotta toivotut tulevaisuudet voisivat toteutua. Pohditaan siis nykytilan elementtejä, jotka estävät unelmien toteutumista. Toinen horisontti sijoittuu lähitulevaisuuteen ja se sisältää asioita, jotka mahdollistavat nykytilan muutoksen. Kolmas horisontti sijoittuu kaukaisempaan tulevaisuuteen, ja se kuvaa toivottua tulevaisuutta ja laajempia unelmia. Kolme horisonttia -lähestymistapaa on kuvannut esimerkiksi Sharpe ym. (2016).

Työpajassa esitetyt poronhoitoon liittyvät unelmat ja tavoitteet kuvastivat kolmatta horisonttia – toivottuja tulevaisuuksia. Nuolet, jotka kuvasivat unelmien toteutumisen kannalta kriittisimpiä kohtia poronhoidon nykyistä toimintaympäristöä kuvaavissa käsitelkartoissa, kohdistuivat asioihin, joita tulisi muuttaa unelmien toteutumiseksi. Nuolet kohdistuivat siis nykytilassa ongelmallisiksi koettuihin elementteihin. Työpajan kolmannessa osiossa käytiin lisäksi vapaata keskustelua muutoksista, joita pitäisi tapahtua, jotta unelmat ja tavoitteet voisivat toteutua. Pöytien keskustelut soljuivat eri asioiden ympärillä, ja analyysissa tulkittiin keskusteluaiheiden sijoittumista eri horisontteihin.

Analyysi alkoi unelmien klusteroimisesta kolmatta horisonttia ajatellen. Unelmaklusterit jaettiin edelleen kahteen: meta-tason kaukaisiin unelmiin ja hieman konkreettisempiin toivottuihin tulevaisuuksiin. Metatason unelmiksi nousivat ”Elämä ilman kriisejä”, viitaten erityisesti ilmastonmuutokseen sekä ”Elämän jatkuminen porojen kanssa myös tuleville sukupolville”. Nämä unelmat kuvastavat tulevaisuuden toiveita, jotka mahdollistavat poronhoidon jatkuvuuden sekä kriisien toteutumisen välttämisen. Konkreettisemmiksi kaukaisen tulevaisuuden unelmaklustereiksi määrittyivät: ”Ilmastonmuutoksen hillinnän tärkeys”, ”Talvi ja kesälaidunten hyvä kunto myös tulevaisuudessa”, ”Kannattavan poronhoidon jatkuvuus myös tuleville sukupolville”, ”Saamelaisen poronhoidon ja perinteiden säilyminen”, ja ”Elinkeinojen (pohjoisten maankäyttäjien) välinen yhteistyö ja sopusointu”.

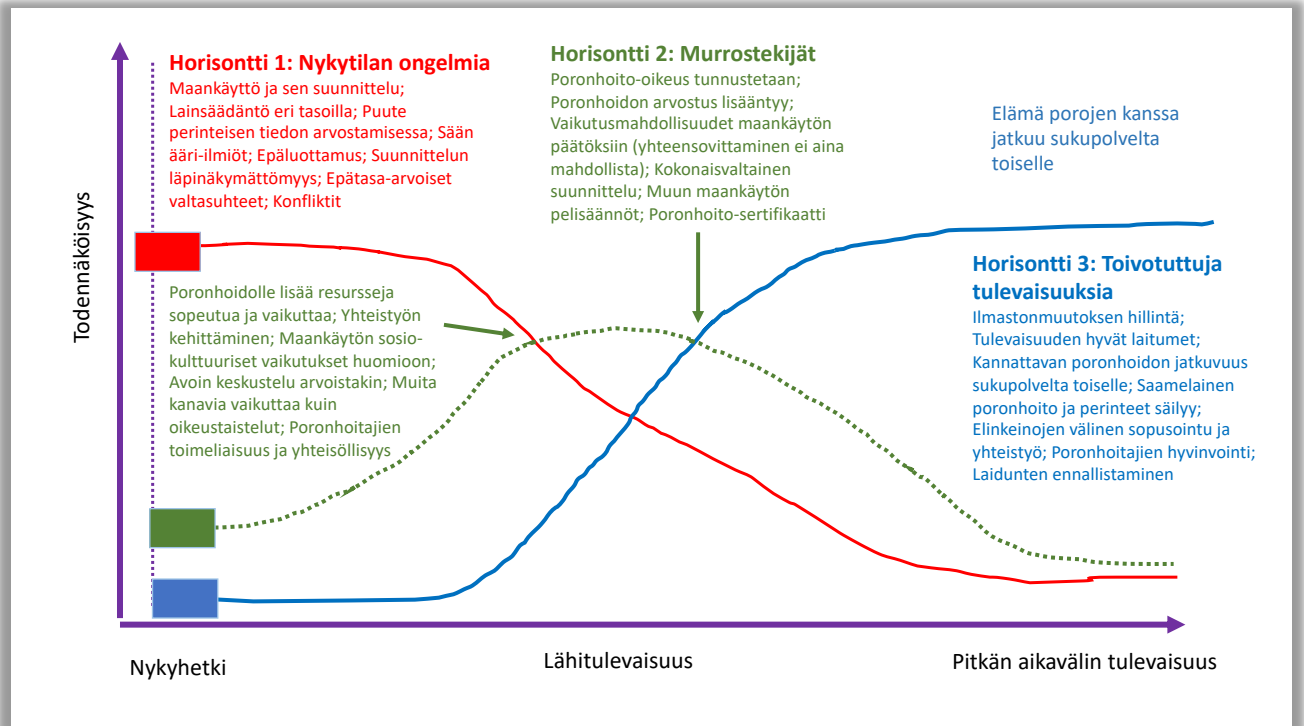
Unelmista käyty keskustelu käsitteli myös asioita, joiden pitäisi muuttua, jotta toivotut tulevaisuudet mahdollistuisivat. Näitä asioita kuvataan toisen horisontin kohdalla. Poronhoito-oikeuden parempi tunnustaminen ja poronhoitajien kohtelu oikeudenhaltijoina, poronhoidon arvostuksen lisääntyminen ulkopuolisten taholta, vaikuttamismahdollisuuksien lisääntyminen maankäytön päätöksissä, sen tunnustaminen, että maankäyttömuotojen yhteensovittaminen ei aina ole mahdollista, kokonaisvaltaisen maankäytön suunnittelun kehittäminen, muun maankäytön pelisääntöjen luominen sekä poronhoitosertifikaatit nousivat tärkeiksi lähitulevaisuuden keinoiksi, jotka mahdollistaisivat unelmien toteutumisen tulevaisuudessa (myönteisiksi murrostekijöiksi).

Toisen horisontin keinot jaettiin yhtäältä nopeisiin muutostarpeisiin että toisaalta yllä kuvattuihin keskipitkän aikavälin muutoksiin. Nopeat muutostarpeet, joista keskusteltiin, olivat ”poronhoidolle lisää resursseja sopeutua muutoksiin ja vaikuttaa päätöksiin”. Tämä nostettiin keskiöön myös toimintaympäristön käsittekartassa pöydässä 3. Myös yhteistyötä muiden pohjoisten toimijoiden kanssa haluttiin kehittää. Maankäytön sosio-kulttuuristen vaikutusten huomioimista toivottiin ympäristövaikutusten huomioinnin lisäksi. Kaivattiin myös avointa keskustelua arvoista ja siitä, mitä pohjoisessa oikeastaan halutaan tehdä. Keskusteluissa tuli myös esiin se, että poronhoitajien vaikutuskanavat muihin maankäyttäjiin pohjasivat enimmäkseen oikeustaisteluihin. Työpajan osallistujat kaipasivatkin muita kanavia vaikuttaa maankäytön päätöksiin oikeustaisteluiden lisäksi.

Ensimmäiseen horisonttiin kuuluvat asiat määriteltiin nuolten pohjalta, jotka osoittivat unelmien toteutumisen kannalta kriittisiä kohtia käsittekartoissa (kuvat 12 ja 13). Nykytilan muutostarpeiden koettiin kohdistuvan erityisesti maankäyttöön ja sen suunnitteluun sekä lainsäädännön muuttamiseen eri hallinnan tasoilla poronhoidon oikeuksien parantamiseksi. Poronhoitoon liittyvän perinteisen tiedon arvostuksen lisääminen nähtiin myös tärkeänä muutostarpeena. Epäluottamus eri toimijoiden välillä, maankäytön suunnittelun läpinäkymättömyys sekä epätasa-arvoiset valtasuhteet koettiin uhkaksi unelmien toteutumiselle. Lisäksi toimijoiden väliset konfliktit koettiin kielteiseksi osaksi nykytilaa, erityisesti silloin, kun ne johtavat yhteisöjen tai jopa perheen sisäisten ristiriitojen kärjistymiseen.

Kuvassa 14 visualisoidaan Kolme horisonttia -analyysin tulokset. Horisontti 1 on kuvattu punaisella, korostaen asioita nykytilassa, joita pitäisi muuttaa. Horisontti 2 on kuvattu vihreällä, ja se esittää asioita, jotka mahdollistavat myönteisen muutoksen kohti tavoitteiden toteutumista. Horisontti 3 on kuvattu sinisellä, ja se esittää pitkän aikavälin unelmia poronhoitoon liittyen. Kolme horisonttia kuvataan myös käyrillä nykyhetkestä tulevaisuuteen. Punaisten asioiden olisi muututtava, jotta unelmien toteutuminen mahdollistuisi. Vihreä käyrä (myönteiset murrostekijät) kääntää ongelmalliset asiat laskuun ja luo muutosta kohti toivottua tulevaisuutta, joka on kuvattu sinisellä. Kaksi nuolta kuvastavat kriittisiä pisteitä. Muutos kohti toivottua tulevaisuutta ei ole vain myönteisten asioiden lisäämistä, vaan myös kielteisten asioiden lieventämistä tai muuttamista.

Kuva 14. Miten mahdollistaa poronhoitoon liittyvien unelmien toteutumista? Tässä ”Kolme horisonttia” -lähestymistavassa punainen väri kuvaa nykytilassa vallitsevia ongelmallisia asioita, vihreä myönteisiä murrestekijöitä näiden muuttamiseksi, ja sininen toivottuja tulevaisuuksia.

6. Lopuksi – oivalluksia, palautetta ja suunnitelmia

Työpajan lopuksi kokoonnuimme suuren parlamenttipöydän ääreen jakamaan työpajan aikana syntyneitä oivalluksia ja ideoita. Näitä on listattu taulukkoon 9.

Pyysimme osallistujilta myös palautetta joko suullisesti tai anonyymisti. Lisäksi palautetta saatiin Poro- ja kalapäivien keräämän yleispalautteen kautta. Palaute oli yleisesti ottaen myönteistä. ”Tällaista tulevaisuustyötä on kaivattu”. Keskusteluista oli jäänyt ”hyvä fiilis” ja ilmapiiri oli tuntunut turvalliselta ja keskustelu avoimelta. Järjestäjien tavoitteena olikin tarjota mahdollisuus keskustella porotalouden tulevaisuudesta ”avoimin kortein”, rakentavasti ja tasavertaisesti. Tavoitteena oli parempi ymmärrys erilaisista näkemyksistä, ilman tarvetta keinotekoiseen yksimielisyyteen tai nopeisiin ratkaisuihin.

Järjestäjien näkökulmasta menetelmä kokonaisuudessaan toimi hyvin. Aikaa olisi voinut varata jokaiselle osiolla hiukan enemmän, ja olisi ollut hyvä, jos yksi pöydistä olisi pystynyt keskustelemaan saamen kielellä. Tätä varten olisi tarvittu saamenkielinen puheenjohtaja ja kirjuri.

Ensimmäinen osio (porotalouden nykyisen toimintaympäristön rakentaminen yhdessä) tuntui tärkeältä vaiheelta työskentelyssä. Se oli toiminnallinen ja avasi keskustelua, tutustutti pöytäkuntalaisia toisiinsa ja auttoi löytämään yhteisen sävelen siitä, millaisesta toimintaympäristöstä olemmekaan keskustelemassa. Työpajan viimeiseen osioon lisätty ”unelmanuolen” asettaminen toimintaympäristöä kuvaavaan käsittekarttaan toimi myös hyvin.

Työpajan osallistajat ideoivat menetelmän kokeilemista ryhmässä, jossa olisi enemmän eriäviä näkemyksiä. Esimerkiksi maankäytön kysymyksistä keskusteleavassa ryhmässä, jonka keskusteluissa olisi mukana kilpailu resursseista ja voimakkaampaa edunvalvontaa. Todettiin, että jos ryhmässä olisi enemmän konfliktiherkkyttä, puheenjohtajan rooli olisi suurempi ja turvallisen keskustelutilan ylläpitäminen tärkeää.

Pohdimme ennen työpajaa, että mahdollisesti keskusteluissa syntyy ennalta-arvaamattomia oivalluksia ja uutta ajattelua, ja pystymme tukemaan MMM:n asettaman Porotalouden tulevaisuus -työryhmän työtä. Oivalluksia syntyi, ja uskomme myös, että tämä raportti tarjoaa työryhmälle hyödyllisiä eväitä ja suosituksia.

Emme ehkä päässeet niin pitkälle, että osaisimme nyt sujuvasti sanoittaa, mitä hallitusohjelmassa mainittu ”porotalouden kehittyminen kannattavana, kestäväenä ja kulttuurisesti merkittävänä elinkeinona” tarkoittaa – mutta poroelinkeinon tulevaisuustyön tukemista on tutkimushankkeissa tarkoitus jatkaa tätä tulevaisuustyökälyä hyödyntäen ja edelleen kehittäen. CHARTER-hankkeen ruotsalaiset ja norjalaiset tutkijat tulevat toteuttamaan samankaltaisia työpajoja talven ja kevään 2022–2023 aikana Ruotsissa ja Norjassa. Inarin alueella jatkuu myös LUKEn vetämän ArcticHubs-hankkeen tulevaisuustyö. Suomessa meitä on kutsuttu tukemaan Paliskuntain yhdistyksen hallituksen tulevaisuustyötä tämän työpajamenetelmän avulla, ja tulemme jatkamaan kokeiluja myös Lapin AMK:n ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen SOGSAKK:n opiskelijoiden kanssa. Työn alla ovat viimeistellymmät ja kauniimmat korttipakat.

Toiveissa on ratkaisukeskeisen (ehkäpä kuvassa 14 esitetyle, Kolme horisonttia -lähestymistavalle pohjautuvan) työpajan toteuttaminen vuoden 2023 tutkimuspäivillä. Tervetuloa sinne!

Taulukko 9. Työpajan osallistujien oivalluksia ja konkreettisempia ideoita.

	Esimerkkejä oivalluksista ja ideoista
Periaatteellisia oivalluksia	<ul style="list-style-type: none"> - Paljon on tekemistä! - Poronhoitajien edunvalvonta nojaa yksittäisiin henkilöihin ja on epätasapainossa muun alueen edunvalvonnan kanssa. -> Oikeuskäytäntö ei palvele, vaikka lainsäädännön tuli suojata ja suojella. -> Ennakkotapaukset elintärkeitä oikeuksien toteutumisen kannalta. - Tiedon pimitäminen, jos epäedullista - > eettisyys tutkijoilla ja konsulteilla. Luottamuksen puute. Avoin keskustelu ja datan tulkinta yhdessä tärkeää. - Miten saada keskusteluun poronhoidon muut kuin suoraan rahalliset arvot ja merkitykset ("sielu")? - Monenlaisten ja monesta taustasta tulleiden mielestä maankäytön suunnittelu on avain tässä aihepiirissä. - Paikalliset tilanteet erilaisia: yhä vain maankäytön yhteensovittamisen vaikeus - Tarvitaan lisää osaamista ja ymmärrystä eri toimialojen välille. - Perusongelmat samat läpi poronhoitoalueen, samoin unelmat ja toiveet. - Yhteisymmärryksen ja sovun haku yhdistää ihmisiä. - Syvällistä keskustelua -> yhteistyö! - Yksi kaikkien ja kaikki yhden puolesta
Konkreettisia ideoita	<ul style="list-style-type: none"> - Reindeer friendly -sertifikaatti? - Poronhoitoelinkeinon sertifikaatti muulle maankäytölle ja toiminnalle paliskunnan alueella? - Ilmastoystävällinen poronlihan brändinä? - Oma ilmastonmuutokseen sopeutumishjelma poronhoidolle? - Seurantamittarin kehittäminen poronhoidolle; helppo tapa ilmoittaa porojen kunto tiettyinä vuodenaikoina, onko sienä, onko laitumet jäässä jne.? - Vuodenkierron seuranta laidunolosuhteiden osalta. - Lupon määrän maksimointi: optimaaliset kasvuolosuhteet?, kasvatus?, siirto? Teurassivuvirrat esim. Inarin lämpölaitosten polttoaineena?

Kirjallisuutta

- Aalto, H.-K., Heikkilä, K., Keski-Pukkila, P., Mäki, M. & Pöllänen, M. (toim.) 2022. Tulevaisuudentutkimus tutuksi – Perusteita ja menetelmiä. Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia julkaisu 1/2022, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-563-1>.
- AMAP. 2017. Adaptation Actions for a Changing Arctic: Perspectives from the Barents Area. Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP), Oslo, Norway. xiv + 267pp.
- Chylek, P., Folland, C., Klett, J. D., Wang, M., Hengartner, N., Lesins, G., & Dubey, M. K. 2022. Annual mean Arctic Amplification 1970–2020: Observed and simulated by CMIP6 climate models. *Geophysical Research Letters*, 49, e2022GL099371. <https://doi.org/10.1029/2022GL099371>
- Falardeau, M., Raudsepp-Hearne, C. & Bennett, E.M. 2019. A novel approach for co-producing positive scenarios that explore agency: case study from the Canadian Arctic. *Sustainability Science*, 14: 205–220. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0620-z>
- Flynn, M., Ford, J. D., Pearce, T., Harper, S. L., & IHACC Research Team. 2018. Participatory scenario planning and climate change impacts, adaptation and vulnerability research in the Arctic. *Environmental Science & Policy*, 79: 45-53.
- Meristö, T., Järvinen, J., Kettunen, J. & Nieminen, M. 2004a. Porotalouden tulevaisuus. ”Keitä olemme ja mitä meille kuuluu?”. Kala- ja riistaraportteja 298. Helsinki.
- Meristö, T., Järvinen, J., Kettunen, J. & Nieminen, M. 2004b. Porotalouden tulevaisuus - ”Mitkä ovat mahdolliset maailmat?”. Kala- ja riistaraportteja 315. Helsinki.
- Müller-Wille, L. & Hukkinen, J. 1999. Human environmental interactions in Upper Lapland, Finland: Development of participatory research strategies. *Acta Borealia*, 16(2), 43-61.
- Nilsson, A. E., Carson, M., Cost, D. S., Forbes, B. C., Haavisto, R., Karlsdottir, A., Larsen, J.N., Paasche, O., Sarkki, S., Larsem, S.V. & Pelyasov, A. 2019. Towards improved participatory scenario methodologies in the Arctic. *Polar Geography*, 42: 1-15.
- O’Neill, B.C., Kriegler, E., Ebi, K.L., Kemp-Benedict, E., Riahi, K., Rothman, D.R., van Ruijven, B.J., van Vuuren, D.P., Birkmann, J., Kok, K., Levy, M. & Solecki, W. 2017. The roads ahead: Narratives for shared socioeconomic pathways describing world futures in the 21st century. *Global Environmental Change* 42: 169-180. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2015.01.004>.
- Sharpe, B., Hodgson, A., Leicester, G., Lyon, A. & Fazey, I. 2016. Three horizons: a pathways practice for transformation. *Ecology and Society* 21(2):47. <http://dx.doi.org/10.5751/ES-08388-210247>

Linkejä

Porotalouden tulevaisuus -työryhmä: <https://mmm.fi/hanke2?tunnus=MMM040:00/2021>

ArcticHubs-hanke: <https://projects.luke.fi/arctichubs/>

CHARTER-hanke: <https://www.charter-arctic.org/>

CLIMINI-hanke: <https://www.arcticcentre.org/FI/climini/>

POMURI-hanke: <https://www.luke.fi/en/projects/pomuri>

POVAUS-hanke: <https://www.luke.fi/en/projects/povaus>

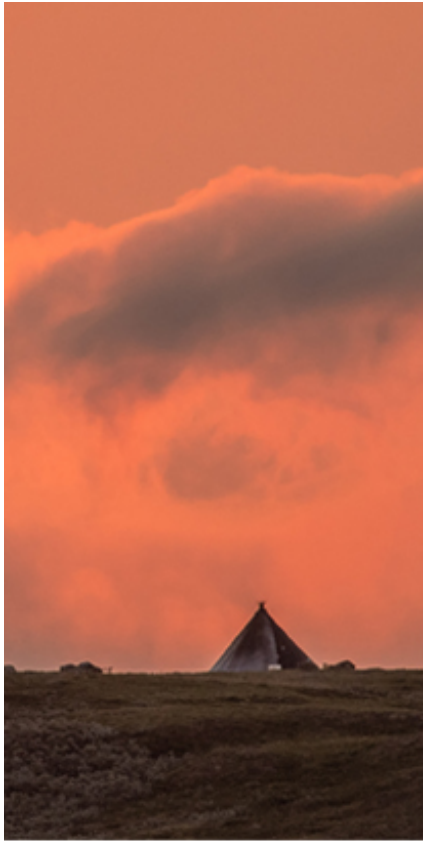
Rakentavan keskustelun pelisäännöt:

<https://www.eratauko.fi/tyokalu/rakentavan-keskustelun-pelisaannot/>

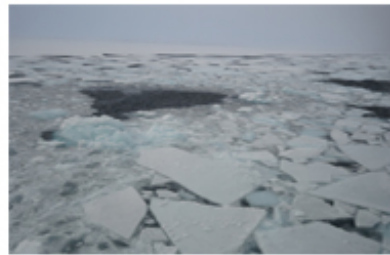
Poro- ja kalapäivien palaute:

<https://www.lyyti.fi/app/fi/evs->

[dashboard/960070/673b5dc9b7c36c65ab51fbcef1f9f473ded709bc6a952708b384829ae9096df2](https://www.lyyti.fi/app/fi/evs-dashboard/960070/673b5dc9b7c36c65ab51fbcef1f9f473ded709bc6a952708b384829ae9096df2)

www.Charter-Arctic.org
@CharterArctic

Vittausohje: Sirpa Rasmus, Simo Sarkki, Antti-Juhani Pekkarinen, Mikko Jokinen, Ilona Mettiäinen, Laura Post, Taru Rikkinen, Jaana Sorvali, Tuulia Väärälä. Porotalouden tulevaisuus: unelmia ja yllätyksiä. CHARTER Working Paper # 2, 2023. Saatavilla: tinyurl.com/uvua2see sekä hankkeen verkkosivuilla

CHARTER-hanketta koordinoi Lapin yliopiston Arktinen keskus. Suomesta mukana ovat Lapin, Helsingin, Itä-Suomen ja Turun yliopistot sekä Ilmatieteen laitos ja yhteistyötahona Luonnonvarakeskus. Mukana on 21 partneria yhdeksästä maasta, ja lisäksi yhteistyötahoja USA:sta, Kanadasta, Kiinasta ja Japanista. CHARTER tekee tutkimustyötä pohjoisessa Fennoskandiassa ja Luoteis-Venäjällä. Lisäksi käytetään aiemmin kerättyä aineistoa Pohjois-Amerikan arktisilta alueilta, Grönlannista ja Euroopan vuoristoista. Hanke on käynnissä 2020-2024 ja sen kokonaisbudjetti on noin 6 miljoonaa euroa.

Hanketta johtaa prof. Bruce Forbes, Lapin yliopiston Arktinen keskus, bruce.forbes@ulapland.fi.
Projektin hallinnointi: dos. Sirpa Rasmus, Lapin yliopiston Arktinen keskus, sirpa.rasmus@ulapland.fi

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No. 869471

Kannen kuvat: Jeff Kirby, bgeos/Copernicus, Jeff Kirby, Jeff Kirby, Julianne Stroeve